

ARTIKEL 347.

Dr De Groot rapporteert namens commissie I ook over een aantal ingekomen stukken, die het verzoek behelzen *de binding der candidaten aan de leeruitspraken* der synode van Sneek/Utrecht in te trekken (cf. art. 338). De commissie stelt voor, aangezien hierin geen enkel argument genoemd is, dat ter synode nog niet besproken werd, op deze stukken niet in te gaan. De synode neemt dit voorstel aan.

Verzoeken inzake binding der candidaten.

ARTIKEL 348.

Ds Gerritsma brengt namens commissie I rapport uit over *het schrijven van br J. J. van der Wiel* te 's Gravenhage (cf. art. 338). Op voorstel der commissie besluit de synode hem te antwoorden:

Schrijven van J.J. van der Wiel.

- a. dat de synode niet wist, dat zulk een artikel was gepubliceerd en dat zij uiteraard niet weet, wie de schrijver is;
- b. dat zij dien schrijver derhalve niet kan vermanen; maar
- c. dat zij, indien de weergave van dat artikel door br Van der Wiel inzake mededeelingen uit geheime zittingen juist is, over een dergelijke wijze van handelen haar ernstige afkeuring uitspreekt.

ARTIKEL 349.

De praeses stelt de rondvraag aan de orde. Niemand meldt zich daarvoor aan.

Rondvraag.

ARTIKEL 350.

In een kort slotwoord spreekt de praeses den wensch uit, dat de Heere Zijn zegen gebiede over hetgeen door de synode in deze dagen werd besloten. Haar arbeid moge bijdragen tot bevordering van de schriftuurlijke beschouwing van het zaad des verbonds.

Slotwoord.

ARTIKEL 351.

De praeses gaat voor in dankzegging en sluit de zitting.

Sluiting.

Zitting van Donderdag 16 Maart 1944.

ARTIKEL 352.

De praeses opent de zitting, laat zingen Ps. 66 : 4 en gaat voor in gebed.

Opening.

ARTIKEL 353.

In een kort openingswoord verwelkomt de praeses alle leden en vertolkt hij het medeleven der synode met ouderling Meima, die met zijn familie in groote spanning en ongerustheid verkeert door een ontvangen bericht, dat het schip, waarop zijn zoon zich bevindt, in het verre Oosten is getorpedeerd.

Openingswoord.

ARTIKEL 354.

Appèl-nominaal. Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleeraren Van Gelderen, Greijdanus, Kuyper (wegens ongesteldheid) en Schilder. Van de leden ontbreken ds Veltman en ds De Vries, die wegens ongesteldheid vervangen is door ds J. H. Jonker en de ouderlingen Knook en Tange. Van de adviseerende leden is afwezig ds Van den Brink.

ARTIKEL 355.

Instemming belijdenisschriften. Ds Jonker betuigt door op te staan instemming met de belijdenisschriften van de gereformeerde kerken in Nederland.

ARTIKEL 356.

Ingekomen stukken. De ingekomen stukken worden ingevolge een in de vorige zitting genomen besluit (cf. art. 342) in handen gesteld van de commissie, waarin benoemd worden prof. Dijk, ds Duursema en ouderling Hessels, die de synode rapport zullen uitbrengen (zie art. 371).

ARTIKEL 357.

Comité-generaal. De synode gaat over in een zitting in comité-generaal.

ARTIKEL 358.

Ds de Bruijn herdacht. De synode maakt haar zitting weer openbaar. De praeses *herdenkt ds H. de Bruijn* van Nieuwendijk, die na de laatste zitting der synode overleed en gewaagt met dankbaarheid jegens den Heere van den arbeid, dien ds De Bruijn als curator van de Theologische Hoogeschool en als lid van vorige synoden voor de kerken heeft mogen verrichten.

ARTIKEL 359.

Acta. Dr Hoek leest de *acta* voor van artt. 275—290, die ongewijzigd worden vastgesteld.

ARTIKEL 360.

Schrijven kerkeraad van Kampen. Prof. Nauta rapporteert namens de deputaten voor eventueele zwaarigheden *over het schrijven van den kerkeraad van Kampen*, d.d. 17 Februari 1944, waarin hij zich tot een nadere samenspreking bereid verklaarde (cf. art. 338 sub 9°).

Op voorstel der deputaten besluit de synode zulk een samenspreking te doen houden en daartoe een commissie aan te wijzen.

ARTIKEL 361.

Missive van kerkeraad te Bergschenhoek. Prof Den Hartogh rapporteert namens de deputaten voor eventueele zwaarigheden *over de missive, die de kerkeraad van Bergschenhoek gezonden heeft* aan de kerken en de leden der synode en in afschrift aan de synode. Deputaten stellen voor, dat deze missive in hun handen worde gesteld, om op een volgende zitting de synode van advies te dienen.

Met op twee na algemeene stemmen neemt de synode dit voorstel aan (zie art. 383).

ARTIKEL 362.

Namens dezelfde deputaten rapporteert prof. Den Hartogh *over den brief van ds Bos* aan de synode, d.d. 18 Februari 1944 (cf art. 338, sub 7° [bijlage LXVII]). (Zie art. 366).

Rapport over
brief ds Bos.

ARTIKEL 363.

Ouderling Van Woerden komt ter vergadering als secundus van ouderling Knook. Hij betuigt door op te staan instemming met de belijdenisschriften der gereformeerde kerken in Nederland. Hierna pauze.

Ouderling
Van Woerden
ter vergadering.

ARTIKEL 364.

De praeses heropent de zitting en laat zingen Gezang 9 : 5 en 6.

Heropening.

ARTIKEL 365.

Ouderling Spreij, die voor korten tijd ouderling Siemons vervangt, betuigt door op te staan instemming met de belijdenisschriften van de gereformeerde kerken in Nederland.

Instemming
belijdenisschriften.

ARTIKEL 366.

Het rapport *over den brief van ds Bos* (cf art. 362) komt in bespreking. Daarna neemt de synode de drie conclusies achtereenvolgens met algemeene stemmen aan:

Brief ds Bos.

de synode, kennis genomen hebbende van het schrijven van ds B. A. Bos te Assen, lid van haar vergadering, d.d. 18 Februari 1944 tot haar gericht, besluit:

1° niet te voldoen aan zijn verzoek om zijn stem voor de 16 December 1943 genomen en aan alle kerkeraden afzonderlijk berichte beslissing als niet-gegeven te beschouwen;

2° zijn mededeeling thans deze beslissing niet te kunnen aanvaarden, er zich niet naar te kunnen voegen, te zien in het licht van zijn verklaring aan de synode, dat hij zich „zeer bezwaarlijk naar haar besluiten kan schikken” en daarin voorshands te berusten;

3° een tweetal deputaten aan te wijzen met opdracht: *a.* om te pogen door een samenspreking met ds Bos alsnog zijn bezwaren weg te nemen; *b.* van hun werkzaamheden op een volgende zitting van de synode rapport uit te brengen.

ARTIKEL 367.

Namens commissie V rapporteert ouderling Wielenga over een brief van de deputaten voor advies in zake *de finantieele contrôle aan het moderamen der synode*, d.d. 5 Januari 1944 [bijlage LXVIII]. Dit schrijven betreft de décharge voor het finantieel beheer van deputaten der synode over de eerste helft van het jaar, waarin de synode samenkomt.

Décharge
finantieel beheer
deputaten over
eerste helft
synodejaar.

Deputaten voor advies stellen de volgende oplossing voor:

de verantwoordingen tot 31 December, voorafgaande aan den datum van samenkomst der synode, zullen aan de synode zelf ter verleening van dé-

charge worden voorgelegd. Verantwoordingen over de periode van 1 Januari, voorafgaande aan de samenkomst der synode, tot en met den dag, onmiddellijk voorafgaande aan de samenkomst der synode, worden aan het moderamen der synode voorgelegd. Het moderamen ontvange machtiging van de synode, décharge voor het beheer over de laatstbedoelde verantwoordingen te verleenen. Hebben deputaatschappen boekjaren, die op een anderen datum dan 31 December eindigen, dan worden de voorgestelde datums overeenkomstig gewijzigd en wel in dier voege, dat voor de in het voorstel genoemde datums in de plaats treden de laatste afsluitings- en openingsdatums, die aan bedoelden 31en December voorafgaan.

Commissie V stelt aan de synode voor te besluiten:

a. aan deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle te berichten, dat de synode het voorstel, vervat in het schrijven van 5 Januari j.l. van deze deputaten aan de synode aanvaardt,

b. aan deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle mede te deelen, dat een décharge, als onder *a* bedoeld, zal moeten steunen op een advies van deze deputaten.

De synode neemt dit voorstel aan.

ARTIKEL 368.

Bevoegdheid
evacuatie-
deputaten.

Dr Hoek brengt enkele moeilijkheden ter sprake, die zich voor de evacuatie-deputaten voordoen. Hebben zij bevoegdheid tot het verleenen van bemiddeling bij de aanstelling van geëvacueerde predikanten als hulp-predikers en tot het bevorderen van zulk een aanstelling? Mogen zij regelingen treffen inzake de betaling van traktementen van geëvacueerde predikanten, wier gemeente niet meer in staat is het traktement te betalen, enz.?

De synode spreekt uit, dat deze zaken ook behooren tot de aan deputaten gegeven opdracht.

ARTIKEL 369.

Comité-generaal. De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

ARTIKEL 370.

Openbare zitting. De synode houdt weer een openbare zitting.

ARTIKEL 371.

Rapport inge-
komen stukken.

Prof. Dijk rapporteert namens de daartoe aangewezen commissie over de ingekomen stukken (cf. art. 356). De commissie heeft deze in verschillende groepen ingedeeld.

De *eerste* groep bevat een schrijven van de brs Goudappel, Herstel, Jasperse, Kouwenhoven, Mekkes en Van der Wiel, Vegter en De Vries en een groot aantal door anderen ondertekende exemplaren van hetzelfde schrijven van uit alle deelen des lands, over de zaak-prof. Schilder en prof. Greijdanus.

Op voorstel der commissie besluit de synode: *a.* dit adres niet afzonderlijk te behandelen, maar de hier genoemde zaken te bespreken bij het rapport van de deputaten voor eventueele zwaarigheden en *b.* een ernstige

waarschuwing te laten uitgaan tegen deze methode van werken, van een volksbeweging, die niet ligt op kerkelijk, maar op wereldlijk-politiek terrein en schadelijk is voor de kerk van Christus.

De *tweede* groep wordt gevormd door een missive van dr Dam, prof. Dooyeweerd, dr Van 't Veer en prof. Vollenhoven, ook door vele anderen van hun adhaesie voorzien.

Met algemeene stemmen neemt de synode het voorstel der commissie aan deze adressen niet ontvankelijk te verklaren, omdat zij afgaan op geruchten uit een vergadering der synode in comité.

Tot de *derde* groep behooren verschillende missives van kerken en personen, die

- a. tegen de handelingen der synode bezwaar hebben;
- b. voor prof. Schilder en prof. Greijdanus pleiten;
- c. op eenheid aandringen.

De synode besluit met den inhoud van deze stukken rekening te houden, wanneer het rapport der deputaten voor eventueele zwaarigheden aan de orde komt.

In de *vierde* groep zijn ondergebracht brieven van kerkeraden en personen, die met de besluiten der synode van harte instemmen en haar wijsheid toebidden.

De synode besluit deze stukken met dank voor kennisgeving aan te nemen.

De *vijfde* groep omvat enkele afzonderlijke stukken:

- a. van den kerkeraad van Assen;
- b. telegram van den kerkeraad van Groningen en een missive van enkele kerkeraadsliden, die het met de uitspraak van dezen kerkeraad niet eens zijn;
- c. missive van den kerkeraad van Kampen en van Gouda.

De synode besluit het eerste deel van den brief van Assen en het telegram van Groningen te behandelen met het rapport der reeds eerder genoemde deputaten; het tweede deel van den brief van Assen met dank voor kennisgeving aan te nemen; van het stuk der Groningsche kerkeraadsliden leden uit te spreken, dat het niet thuis behoort op de tafel der synode, daar de schrijvers, als zij over een besluit van hun kerkeraad bezwaard zijn, zich tot de classis hebben te wenden en eindelijk de missive van Kampen wat het eerste punt betreft en die van Gouda voor onontvankelijk te verklaren, daar zij afgaan op geruchten betreffende het beslotene in comité-zittingen der synode.

De *zesde* groep bestaat uit stukken van de classis Warffum en Zwolle het verzoek de binding der candidaten aan de leeruitspraken der synode in te trekken en uit brieven van de kerkeraden Winsum-Obergum, Baflo en Kloosterburen en van ds H. de Zwart die het niet eens zijn met het besluit der classis Warffum.

De synode besluit met op één na algemeene stemmen op de bindend-verklaring niet terug te komen.

Tot de *zevende* groep behooren een brief van ds J. Attema en dr A. de Bondt, naar aanleiding van het schrijven van de brs Goudappel c.s., een afschrift van den brief van ds L. Oranje aan den kerkeraad van Delfshaven en een brief van ds E. A. van Es, die als praeses van de laatst gehouden vergadering der classis 's Gravenhage verklaart, dat de zaak van den brief

van prof. Schilder aan alle kerkeraden op volkomen wettige wijze op het classicale agendum is gekomen.

De synode besluit deze stukken voor kennisgeving aan te nemen.

Onder de *achtste* groep zijn gerangschikt het stuk van den kerkeraad te Bergschenhoek, een ongeteekend stuk, een brief van br Meijer te Groningen en br Van den Galiën te Ermelo.

Het eerste stuk is door de synode reeds behandeld; het tweede stuk wordt ongelezen ter zijde gelegd en de laatste beide brieven worden door de synode voor kennisgeving aangenomen.

De *negende* groep wordt gevormd door

a. een brief van br Van der Meulen te Oosterwolde; deze brief wordt in handen gesteld van den penningmeester der Theologische Hoogeschool;

b. een schrijven van de predikanten Popma, Holwerda en Van den Born; de synode besluit dit ter fine van advies in handen te stellen van commissie I;

c. een brief van den kerkeraad te Alblasserdam; zal in comitézitting worden behandeld;

d. schrijven van mevrouw Van Lier—Schmidt Ernsthausen; wordt terzijde gelegd;

e. een missive van den kerkeraad van Amsterdam over mej. J. C. Schreuder; voor kennisgeving aangenomen;

f. brief van mevrouw De Waal Malefijt—Monnik over de krijgsgevangenen. Waar tot leedwezen der synode geen gelegenheid bestaat predikanten naar de krijgsgevangenen te zenden, besluit zij prof. Dijk en ds Le Cointre op te dragen een schrijven van medeleven en bemoediging aan hen te zenden.

Hierna pauze.

Zitting van Vrijdag 17 Maart 1944.

ARTIKEL 372.

Acta. Na een zitting in comité-generaal leest dr Hoek de acta van artt. 291—342, welke ongewijzigd worden vastgesteld. Daarna gaat de synode weer in comité.

ARTIKEL 373.

Openbare zitting. Opnieuw gaat de synode voor korten tijd over tot een openbare zitting.

ARTIKEL 374.

Acta. Dr Hoek doet voorlezing van de acta, artikelen 343—351, welke zonder wijziging worden goedgekeurd.

ARTIKEL 375.

Generaal-deputaat voor de zending. De synode benoemt in de vacature-Lammertsma tot *generaal-deputaat voor de zending onder heidenen en Mohammedanen* ds N. Postema te Veendam.

ARTIKEL 376.

De synode gaat weer over tot een zitting in comité-generaal.

Comité-zitting.

Zitting van Donderdag 23 Maart 1944.

ARTIKEL 377.

De praeses opent de zitting, laat zingen Ps. 86 : 6 en gaat voor in gebed.

Opening.

ARTIKEL 378.

Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn van de prae-adviseerende leden de hoogleeraren Van Gelderen, Greijdanus, Kuyper, Schilder en Waterink. Van de leden ontbreekt met kennisgeving ouderling Knook, van de adviseerende leden ds Van den Brink, die telegrafeerde door ziekte verhinderd te zijn.

Appèl-nominaal.

ARTIKEL 379.

De praeses verwelkomt de broeders en wenscht hun bij hun gewichtigen arbeid de leiding des Heiligen Geestes toe.

Verwelkoming.

ARTIKEL 380.

Volgende stukken zijn ingekomen:
 enkele brieven over de zaak-prof. Schilder worden volgens het besluit der vorige zitting (cf. art. 371) niet ontvankelijk verklaard;
 een schrijven van mevrouw Van Lier—Ernsthausen met verzoek een uitdrukking uit haar vorige missive te willen wijzigen; aan dit verzoek zal worden voldaan;
 een brief van W. Veenhof te Utrecht, die bericht, dat zijn naam ten onrechte voorkomt onder het schrijven van dr Dam c.s.;
 een bericht van dr Van 't Veer, dat de mededeeling van br Veenhof bevestigt;
 een schrijven van ds Oussoren, die mededeelt, dat hij zijn handteekening onder het stuk, opgesteld door zeven broeders, handelend over de hoogleeraren Schilder en Greijdanus, terugneemt, nu hij het schrijven der synode d.d. 25 Februari aan de kerken gelezen heeft;
 deze stukken worden voor kennisgeving aangenomen;
 een missive van P. Groen over de toezending van verschillende brieven door Haagsche predikanten; dit schrijven wordt in handen gesteld van de commissie voor de ingekomen stukken.

Ingekomen
stukken.

ARTIKEL 381.

Prof. J. Ridderbos rapporteert namens deputaten voor eventueele zwarigheden over *de vraag der Amersfoortsche predikanten* (cf. art. 371) inzake de wijziging van de door hen voorgeslagen formulering inzake de uitspraak van 1905.

Formulering
Amersfoortsche
predikanten.

De conclusie van het rapport dezen predikanten een antwoord te zenden, waarvoor de deputaten een concept hebben opgesteld, wordt door de synode aangenomen [bijlage LXIX].

ARTIKEL 382.

Voorwaarden bij
benoeming van
accountants.

Ouderling Wielenga rapporteert namens commissie V over een brief van den voorzitter der Nederlandsche Broederschap van Accountants, die bezwaar maakt tegen het synode-besluit, dat deputaatschappen alleen accountants mogen benoemen, die lid zijn van het N.I.V.A. of van de V.A.G.A. en over het daarover ingekomen advies van de deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle [bijlage LXX].

De commissie stelt de volgende conclusie voor:

De synode besluite het vroeger genomen besluit luidende „dat alle deputaatschappen bij het benoemen van een accountant gebonden zijn aan de keuze uit leden van het N.I.V.A. of de V.A.G.A.” aan te vullen als volgt:

„wenscht niettemin een deputaatschap de contrôle op de administratie op te dragen aan een accountant, niet-lid van de beide genoemde vereenigingen, dan is daarvoor in elk bepaald geval de goedkeuring noodig van deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle.”

Dr Hoek stelt per amendement voor de woorden „de goedkeuring” door „het advies”. Dit amendement wordt aangenomen met meerderheid van stemmen.

Het aldus geamendeerde voorstel der commissie wordt dan met algemeene stemmen aangenomen.

ARTIKEL 383.

Uitspraak
Bergschenhoek.

Prof. Den Hartogh rapporteert, namens de deputaten voor de eventueele zwaarigheden, inzake de *uitspraak van den kerkeraad van de gereformeerde kerk van Bergschenhoek d.d. 2 Maart 1944*. Deputaten stellen voor:

de generale synode,

kennis genomen hebbende van het afschrift van de publiek gemaakte verklaring van den kerkeraad van de gereformeerde kerk van Bergschenhoek van 2 Maart 1944,

overwegende, dat daarin verscheidene, onbewezene, ernstige beschuldigingen en veroordeelingen van de synode en verschillende van haar besluiten voorkomen, terwijl tegenover andere besluiten de kerkeraad een onzekere houding aanneemt,

besluit twee deputaten te benoemen met opdracht:

1°. den kerkeraad van Bergschenhoek terecht te wijzen en voor te lichten;

2° op een volgende zitting der synode van hun arbeid verslag te geven.

De synode neemt dit voorstel met 3 stemmen tegen aan.

ARTIKEL 384.

Comité-generaal.

De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

Zitting van Vrijdag 24 Maart 1944.

ARTIKEL 385.

Opening.

De praeses opent de zitting, laat zingen Ps. 33 : 7 en gaat voor in gebed.

ARTIKEL 386.

Bij het appèl-nominaal blijken afwezig te zijn de hoogleeraren Bavinck, Van Gelderen, Greijdanus, Kuyper, Schilder en Waterink. Van de leden ontbreekt ouderling Knook; van de adviseerende leden ds Van den Brink.

Appèl-nominaal.

ARTIKEL 387.

De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

Comité-generaal.

ARTIKEL 388.

De praeses heropent de zitting en laat zingen Ps. 138 : 4.

Heropening.

ARTIKEL 389.

Dr Hoek leest de acta voor van artt. 352—376, die na enkele kleine wijzigingen worden goedgekeurd.

Acta.

ARTIKEL 390.

Prof. Dijk deelt mede, dat in een comité-zitting besloten werd een zinsede uit het aan de kerken gerichte schrijven d.d. 25 Februari 1944 luidende „(in 1905 werd het rapport over de leeruitspraken naar de gewoonte der toenmalige synoden slechts voorgelezen op de synode)” te laten vervallen, omdat de onjuistheid daarvan gebleken is.

Schrapping
zinsede uit brief
aan de kerken.

ARTIKEL 391.

Op voorstel van de commissie voor de ingezonden stukken besluit de synode *het schrijven van P. Groen* te Rotterdam-Delfshaven (cf. art. 380) o.a. inzake een bewering in den brief van ds Oranje, die gericht was aan den kerkeraad van Rotterdam-Delfshaven en in afschrift ook aan de synode gezonden werd, aan ds Oranje door te zenden met verzoek om informatie (zie art. 421).

Schrijven Groen.

ARTIKEL 392.

Prof. Nauta deelt mede, dat de synode in de comité-zittingen de volgende besluiten nam: in de zitting van 25 Februari 1944,

Besluit inzake
prof. Schilder.

de generale synode, kennis genomen hebbende:

a. van het schrijven van prof. dr K. Schilder van 14 December 1943 aan de synode;

b. van zijn schrijven van 1 Januari 1944 aan commissie II der synode;

c. van het feit, dat hij aan de kerkeraden heeft toegezonden een afschrift van de door hem op 13 December 1943 aan de synode gerichte missive met een begeleidend schrijven van 14 Januari 1944;

d. van een gewaarmerkt afschrift van een schrijven van prof. Schilder na de zitting van de synode van 2 Febr. 1944 aan den kerkeraad van Kampen ter hand gesteld;

overwegende:

1° dat prof. Schilder destijds aanleiding heeft gegeven tot twijfel, of hij aan de besluiten der synode van Sneek/Utrecht in haar voortgezette zittingen sedert September 1942 zich conformeert;

2° dat hij in een schrijven van October 1942 aan den kerkeraad van Kampen o. m. geadviseerd heeft, dat deze het door die synode beslotene, overeenkomstig art. XXXI der K.O., niet voor vast en bondig besluit zou houden;

3° dat hij niet voldaan heeft aan de door de synode van Utrecht uitgesproken verwachting, zich thans aan de besluiten van de synode Sneek/Utrecht te conformeeren en te erkennen, dat zijn adviezen aan de kerk van Kampen hadden moeten worden nagelaten;

4° dat hij zich, ook zelfs na herhaalde oproeping, onttrokken heeft aan de behandeling van de dusgenaamde meeningsverschillen in de zittingen van de synode van Sneek/Utrecht in Juni 1942;

5° dat hij tegen de leeruitspraken dier synode geen gravamen of andere bezwaren bij deze synode ingediend heeft en thans deze leeruitspraken, hoewel de synode die tegen door anderen ingebrachte gravamina bevestigd en gehandhaafd heeft, openlijk bestrijdt;

6° dat hij de kerken opwekt de binding aan die leeruitspraken niet te aanvaarden, alsook in strijd met de beslissing van de synode van Sneek/Utrecht, dat de classes bij de examina zich vergewissen moeten van de instemming der candidaten met die leeruitspraken, te handelen;

spreekt uit,

dat hij zich aldus schuldig gemaakt heeft aan de in art. LXXX K.O. genoemde zonde van scheurmaking en besluit

1° aan prof. dr K. Schilder, gedurende een termijn, eindigende op 9 Maart 1944 des avonds te elf uur, de gelegenheid te laten aan de synode zijn leedwezen over de door hem aangenomen houding uit te spreken en in een categorische verklaring te berichten, dat hij zich conformeert aan de besluiten van de synode van Sneek/Utrecht, in haar voortgezette zittingen genomen; dat hij erkent, dat zijn adviezen aan de kerk van Kampen, in zijn schrijven van October 1942 gegeven, hadden moeten zijn nagelaten; dat hij belooft niets te zullen leeren wat met de leeruitspraken van de synode van Sneek/Utrecht niet ten volle in overeenstemming is; en dat hij op geenerlei wijze tegen die leeruitspraken in de kerken actie zal voeren (met volle behoud van zijn recht om eventueele bij hem bestaande bezwaren bij de volgende synode in te brengen), bij gebreke van welke categorische verklaring de synode zal moeten oordeelen wat uit haar boven gedane uitspraak aangaande de geconstateerde zonde voortvloeit;

2° hiervan kennis te geven, onder toezending van het rapport van deputaten, aan prof. Schilder en aan de curatoren van de Theologische Hoogeschool; en

3° in verband met het schrijven van prof. Schilder van 14 Januari 1944 aan alle kerkeraden, een waarschuwend schrijven te richten aan dezelfde kerkeraden, overeenkomstig het daartoe door deputaten ontworpen concept.

De rapporteur deelt vervolgens mede, dat van prof. Schilder *twee brieven* zijn ingekomen in antwoord op de hem door de synode gestelde vragen. In het eerste schrijven, gedateerd 8 Maart 1944 verzocht hij de synode hem gelegenheid te bieden tot het bij haar indienen van een uitvoerig schriftelijk verweer; in het tweede schrijven, gedateerd 9 Maart 1944, beantwoordde prof. Schilder de hem gestelde vragen categorisch met: neen.

Daarop heeft nog een samenspreking plaats gevonden tusschen prof. Schilder en een drietal door de synode daartoe aangewezen deputaten. Dit onderhoud had geen bevredigend resultaat, daar prof. Schilder daarbij de door hem gegeven ontkennende beantwoording der gestelde vragen volledig handhaafde.

De synode besloot toen — zoo rapporteert prof. Nauta verder — aan prof. Schilder na diens breedvoerige antwoorden en na de met hem gehouden samenspreking geen gelegenheid meer te geven tot nader verweer.

Daarop nam de synode in haar comité-zitting van 23 Maart 1944 het volgende schorsingsbesluit:

De generale synode, in haar vergadering van 23 Maart 1944, kennis genomen hebbende:

a. van het schrijven van prof. dr K. Schilder van 14 December 1943 aan de synode;

b. van zijn schrijven van 1 Januari 1944 aan commissie II der synode;

c. van het feit, dat hij aan alle kerkeraden heeft toegezonden een afschrift van de door hem op 13 December 1943 aan de synode gerichte missive met een begeleidend schrijven van 14 Januari 1944;

d. van een gewaarmerkt afschrift van een schrijven van prof. Schilder na de zitting van de synode van 2 Februari 1944 aan den kerkeraad van Kampen ter hand gesteld;

e. van de missives van prof. Schilder van 8 en 9 Maart 1944 in antwoord op de hem volgens besluit van 25 Februari 1944 voorgelegde vragen, overwegende:

1° dat prof. Schilder in een schrijven van October 1942 aan den kerkeraad van Kampen o. m. geadviseerd heeft, dat deze het door die synode beslotene overeenkomstig art. XXXI K.O. niet voor vast en bondig besluit zou houden;

2° dat hij niet voldaan heeft aan de door de synode van Utrecht uitgesproken verwachting, te erkennen, dat zijn adviezen aan de kerk van Kampen hadden moeten worden nagelaten;

3° dat hij zich, ook zelfs na herhaalde oproeping, onttrokken heeft aan de behandeling van de dusgenaamde meeningsverschillen in de zittingen van de synode van Sneek/Utrecht, in Mei/Juni 1942;

4° dat hij tegen de leeruitspraken dier synode geen gravamen of andere bezwaren bij deze synode ingediend heeft, en thans deze leeruitspraken, hoewel de synode die tegen door anderen ingebrachte gravamina bevestigd en gehandhaafd heeft, openlijk bestrijdt;

5° dat hij de kerken opwekt de binding aan die leeruitspraken niet te aanvaarden, alsook in strijd met de beslissing van de synode van Sneek/Utrecht, dat de classes zich bij de examina vergewissen moeten van de instemming der candidaten met die leeruitspraken, te handelen;

6° dat hij geweigerd heeft zijn leedwezen over de door hem aangenomen houding uit te spreken, te erkennen, dat zijn adviezen aan de kerk van Kampen in zijn schrijven van October 1942 gegeven, hadden moeten zijn nagelaten, te beloven niets te zullen leeren, wat met de leeruitspraken van de synode van Sneek/Utrecht niet ten volle in overeenstemming is en te verklaren, dat hij op geenerlei wijze tegen die leeruitspraken in de kerken actie zal voeren; en dat hij alzoo volhardt in de door hem aange-

nomen houding tegenover de synode als wettige vergadering van de gereformeerde kerken,

spreekt uit, dat hij zich aldus schuldig gemaakt heeft aan de in art. LXXX K.O. genoemde zonde van scheurmaking,

en besluit:

1° met diep leedwezen hem, op grond van art. LXXIX en LXXX K.O. en op grond van de „Regelen betreffende de beëindiging van, de schorsing in, en het verleen van verlof uit den dienst van hen, die aan de Theologische Hoogeschool van de gereformeerde kerken in Nederland in vasten dienst onderwijs geven” in zijn ambtelijke bediening als hoogleeraar aan de Theologische Hoogeschool en als emeritus-dienaar des Woords van de gereformeerde kerk van Rotterdam/Delfshaven te schorsen voor den tijd van drie maanden, teneinde hem gelegenheid te bieden zijn afdwaling te belijden en alsnog zich nader te verklaren met betrekking tot de hem voorgelegde vragen, waartoe de synode hem met allen aandrang opwekt en waartoe zij van den Heere bidt, dat Hij hem geve alles wat hij in dezen weg behoeft; en

2° hiervan onder toezending van een afschrift der uitgebrachte rapporten (voor zooveel noodig met een afschrift van het antwoord van prof. Schilder van 8 en 9 Maart 1944), kennis te geven aan prof. dr K. Schilder, aan curatoren der Theologische Hoogeschool, aan den kerkeraad van Rotterdam/Delfshaven, aan de classis Rotterdam en aan den kerkeraad van Kampen, en voorts kennis te geven aan alle kerkeraden van de gereformeerde kerken in Nederland.

Deze beslissing is genomen met de volgende stemverhouding: vóór 6 prae-adviseerende leden, 41 leden en 1 adviseerend lid; tegen 5 leden. Afwezig waren 2 leden en 2 adviseerende leden.

Tevens werd besloten, dat aan de kerken niet alleen dit besluit zal worden medegedeeld, maar haar ook een toelichting daarbij zal worden gegeven.

Eindelijk wordt medegedeeld, dat ds Bos, ds Van Dijk en ds Veltman de volgende verklaring hebben afgelegd, die op hun verzoek in de Acta zal worden opgenomen:

„Ondergeteekenden verklaren, dat zij hun stem hebben uitgebracht tegen het door de commissie voor zwarigheden gedane voorstel tot schorsing van prof. dr K. Schilder als hoogleeraar aan de Theologische Hoogeschool te Kampen en als emeritus-dienaar des Woords in de gereformeerde kerken van Delfshaven, omdat zij van oordeel zijn:

a. dat de voor deze dubbele schorsing aangevoerde gronden onvoldoende zijn;

b. dat der generale synode krachtens de K.O. het recht tot schorsing van een dienaar des Woords niet toekomt”.

Ds Bos en ds Van Dijk hebben hieraan nog toegevoegd:

„Voorts verklaren zij, dat zij, eer zij zich verbinden zich bij deze schorsing neer te leggen, zich over de door hen, tegenover den nu ingetreden toestand, aan te nemen houding wenschen te beraden”.

Tegenover deze verklaring zal de synode de volgende uitspraak in de Acta opnemen:

„De synode besluit te voldoen aan het verzoek deze verklaring in de Acta op te nemen. Zij acht het gewenscht daarbij op te merken:

1° dat volgens het getuigenis der historie in art. LXXIX het recht ook van de generale synode tot schorsing en afzetting van dienaren des Woords, opgesloten ligt;

2° dat de broeders reeds verbonden *zijn* volgens art. XXXI K.O. het schorsingsbesluit voor vast en bondig te houden,

weshalve de synode hen ernstig vermaant in den kerkelijken weg te blijven.”

ARTIKEL 393.

Ouderling de Jong vraagt en verkrijgt aantekening van zijn stem *tegen het gevallen schorsingsbesluit.*

Tegenstem
ouderling De Jong.

ARTIKEL 394.

De praeses spreekt hierna het volgende slotwoord:

Slotwoord.

Het is mij een behoefte, in dit voor de kerken gewichtig uur, aan deze beslissing een enkel woord toe te voegen. In gevallen van tucht is het meestal zoo, dat er eenige huivering is, om in zulke oogenblikken de smart en droefheid te zeer te accentueeren, omdat het betuigen van droefheid en smart niet altijd den voedingsbodem vindt, die ze noodig hebben om ten volle te worden verstaan en aanvaard. Toch wil spreker als praeses der synode die droefheid uitspreken, die gisteren en heden aller hart vervulde, zooals in alle besprekingen zoo onmiskenbaar tot uiting kwam. Droefheid over wat nu moest geschieden, nadat een lange weg was bewandeld. Deze droefheid is allermint in strijd met de rust, waarin zulk een beslissing kan en moet worden genomen. De eenheid van de smart en de rust kan zich alleen openbaren in de vurige bede, dat deze weg der tucht over prof. Schilder moge leiden tot het door allen zoo zeer begeerde doel: onze volle eenheid ook door de opheffing van deze tucht. Moge God ons daarin zegenen, onze kerken en hem, naar wien onze gedachten juist in dit oogenblik uitgaan. Moge de Heere alle kerken leiden door den Heiligen Geest, nu zij in kennis komen met deze zaak, die om den persoon op wien ze betrekking heeft en dien we allen steeds zoo hoog hebben geëerd om velerlei arbeid in onze kerken, voor onze kerken van zoo ingrijpenden aard is en hen allen leiden in de volle verantwoordelijkheid, bovenal in het gebed tot Hem, die is en blijft de Hoorder der gebeden en die ons na veel benauwende onrust weer moge leiden tot eensgezindheid, bidden en werken in dezen verscheurden tijd.

ARTIKEL 395.

De praeses gaat voor in dankgebed en sluit daarna de synode provisorisch.

Sluiting.

G. C. BERKOUWER, *praeses.*

W. L. MILO, *assessor.*

J. HOEK, *scriba.*

E. D. KRAAN, *scriba.*

ACTA VAN DE VOORTGEZETTE GENERALE SYNODE
VAN UTRECHT, VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN
IN NEDERLAND, GEHOUDEN TE UTRECHT
VAN 31 MEI—2 JUNI 1944

Zitting van Woensdag 31 Mei 1944.

ARTIKEL 396.

Opening. De praeses opent de zitting des namiddags 2 uur, laat zingen Gezang 8 : 5 en 7 en gaat voor in gebed.

ARTIKEL 397.

Appèl-nominaal. Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleeraren Aalders, Van Gelderen, Greijdanus, Kuyper, J. Ridderbos en Waterink. Van de leden ontbreken ds De Jong, die wegens vertrek naar Zwolle vervangen is door zijn secundus ds Popma; ds Le Cointre, die ziek is en zich vervangen liet door zijn secundus dr Hommes; ouderling Borkent en ouderling Wielenga, welke laatste wegens een hem overkomen ongeval niet aanwezig kan zijn en wiens plaats is ingenomen door zijn secundus ouderling Beukema.

ARTIKEL 398.

Instemming
belijdenisschriften. Ds Popma, dr Hommes en ouderling Beukema betuigen door op te staan instemming met de belijdenisschriften der gereformeerde kerken in Nederland.

ARTIKEL 399.

Openingswoord. De praeses verwelkomt de leden der synode en herinnert aan het pas gevierde Pinksterfeest. Velen zullen gebeden hebben om een krachtige werking van den Geest des Heeren, opdat de eenheid der kerken bewaard moge blijven. De praeses richt ook een woord van hartelijke deelneming tot ds Bos, die met de zijnen in rouw is gedompeld door het overlijden van een zijner kinderen. Ouderling Hommes wordt gelukgewenscht met den terugkeer uit zijn gevangenschap. Voorts vertolkt de praeses het medeleven der synode met de zieke hoogleeraren Aalders, Kuyper en J. Ridderbos. Als de redenen, waarom het moderamen de synode samenriep, noemt hij de vele ingekomen stukken, die op behandeling wachtten, de behandeling van verschillende rapporten der deputaten voor eventueele zwaarigheden, die gereed gekomen zijn en de aandrang van meerdere kerken tot het uitschrijven van een bidstond.

ARTIKEL 400.

Dr Hoek leest de Acta voor van art. 376—395, welke aldus worden vastgesteld.

Acta.

ARTIKEL 401.

Op verzoek van het moderamen heeft ds Milo een overzicht samengesteld van de ingekomen stukken. Hij rapporteert, dat inkwamen:

Ingekomen
stukken.

een verzoek van de kerk van Waardhuizen om antwoord op zijn verzoekschrift van 24 Februari j.l.;

een schrijven van de classis Beilen, waarin zij het betreurt, dat de schorsing van prof. Schilder gepubliceerd werd in de niet-kerkelijke pers, voordat de kerken daarvan bericht ontvingen;

voorts stukken, die verband houden met de leerbeslissingen en wel van de kerk van Enschedé, ds de Wolff, dr Dam (Kampen), G. Meppeling, de kerk van Doesburg, classis Axel, J. Zwart Jr, classis 's Gravenhage, IJmuiden-Oost;

stukken, die rechtstreeks betrekking hebben op de procedure-prof. Schilder:

van prof. Schilder zelf, afschrift van een brief door hem gezonden aan de kerkeraden van Kampen en Rotterdam-Delfshaven en van een door hem aan de kerkeraden — voorzoover te bereiken — gericht schrijven; voorts van A. van Rijn te Vlaardingen; open brief aan prof. Greijdanus van J. Noorlandt te Leiden; van de classis Rotterdam het verzoek om samenspreking met het moderamen; van de kerk te Ambt-Vollenhove, Kampen, Spijk, Assen, Berkum, Capelle a. d. IJssel, Lutten a. d. Dedemsvaart, Mariënberg, Oud-Loosdrecht, Puttershoek, van drie ouderlingen te Puttershoek, die met den brief van hun kerkeraad niet instemmen; Roodeschool, Roozendaal, Zevenbergen, Hoogeveen, Drachten, Rotterdam, van ds J. J. Bouwman te Almelo, D. de Boer en R. H. van Driel te Amersfoort, H. Scholten te Borne, D. Vonk te Haamstede, J. Veenstra en K. Reitsma te Meppel, Joh. Korpershoek te Maasland, J. Bos Jr te Kampen, H. J. Wijn te Rotterdam, J. Boessenkool te Vroomshoop, cand. J. Rook te Zwolle; van de kerken te Amersfoort, Tholen, Barendrecht, Ten Boer, Baarn, classis Assen en br H. Buitenbos te Enschedé, die een open brief aan de synode aankondigt;

andere stukken: van mr dr Knol namens de Nederlandsche Broederschap van Accountants met het verzoek om revisie van het op 23 Maart genomen besluit; wordt in handen gesteld van commissie V;

verzoek van de generale deputaten voor de zending onder heidenen en Mohammedanen inzake eventueele emeriteering van ds B. Richters, benoemd directeur van het zendingscentrum; wordt in handen gesteld van commissie IV, vermeerderd met de hoogleeraren in het kerkrecht;

antwoord van ds L. Oranje op het verzoek der synode om inlichtingen inzake de beweringen van P. Groen te Rotterdam/Delfshaven;

schrijven van ds J. Attema en dr A. de Bondt over dezelfde zaak; beide brieven worden in handen gesteld van de commissie-Dijk-Duursema-Hessels;

een verzoek om een biddag uit te schrijven door de kerken van Zwagerveen, Gouda, Steenwijk, Middelburg, Nijkerk, Ten Boer, Rotterdam/Delfs-

haven, Vlaardingen, Helpman, 's Gravenhage-Oost, Zweeloo, Deventer, A. J. v. d. Wedden te Meppel;

bericht van de classis Rotterdam, dat zij voor eigen ressort zulk een biddag had uitgeschreven;

verzoek van de classis Schiedam om een herderlijk schrijven te doen uitgaan tot de kerken met oproep tot verootmoediging en gebed;

afschrift van een schrijven der classis Apeldoorn inzake de schorsing van prof. Schilder;

bericht van verhindering ter synode te zijn van de hoogleeraren Aalders en Ridderbos wegens ziekte en van prof. Waterink.

De stukken aangaande de leergeschillen worden voor advies in handen gesteld van commissie I; die aangaande de zaak-prof. Schilder in handen van de deputaten voor eventueele zwaarigheden; die betreffende een uit te schrijven biddag in handen van het moderamen.

ARTIKEL 402.

Brief kerkeraad
van Kampen.

Prof. Nauta rapporteert namens de commissie voor eventueele zwaarigheden over een *brief van den kerkeraad van Kampen d.d. 29 Maart 1944*. De synode neemt het voorstel der commissie aan, luidende:

„de synode, kennis genomen hebbende van de verklaring van den kerkeraad van Kampen in zijn vergadering van 28 Maart 1944, dat hij nooit een gewaarmerkt afschrift van eenigen brief in de aangelegenheid van prof. Schilder heeft afgegeven,

overwegende, dat in haar uitspraak over prof. Schilder van 23 Maart 1944 met geen enkel woord gezegd is, dat een dergelijk afschrift zou verstrekt zijn door den kerkeraad van Kampen,

handhaaft het in bedoelde uitspraak gestelde, dat zij heeft kennis genomen van een behoorlijk gewaarmerkt afschrift van een brief van prof. Schilder, die aan alle leden van genoemden kerkeraad is verstrekt, welk afschrift in den ordelijken weg bij haar was ingekomen,

en besluit hiervan mededeeling te doen aan den kerkeraad van Kampen en aan prof. dr K. Schilder”.

ARTIKEL 403.

Volgende brief
kerkeraad van
Kampen.

Eveneens wordt door prof. Nauta gerapporteerd namens de commissie voor eventueele zwaarigheden over een *volgenden brief van den kerkeraad van Kampen*. Op haar voorstel neemt de synode het volgende besluit:

de synode, kennis genomen hebbende van de uitspraak van den kerkeraad van Kampen in zijn vergadering van 20 April 1944, dat hij, van oordeel, dat de schorsing van prof. Schilder op ondeugdelijke gronden heeft plaats gehad, deze onmogelijk kan noch mag excommuniceren,

voor het oogenblik zich niet nader uitsprekende over het oordeel, als zou die schorsing op ondeugdelijke gronden geschied zijn,

spreekt uit, dat zij met de mededeeling van haar schorsingsbesluit, onder toezending der bijbehorende rapporten, niet de bedoeling heeft gehad van den kerkeraad van Kampen te verlangen, dat deze thans tot excommunicatie van prof. Schilder zou overgaan, maar dat zij den kerkeraad in de gelegenheid heeft willen stellen zelfstandig de vraag onder de oogen te zien, hoe hij met een van de leden zijner gemeente had te handelen,

en besluit hiervan mededeeling te doen aan den kerkeraad van Kampen en van prof. dr K. Schilder.

ARTIKEL 404.

Ds van Halsema brengt namens de commissie voor eventueele zwaarigheden rapport uit over een *brief van K. Huizenga* te Groningen d.d. 22 April 1944, met klachten over het optreden van drie predikanten te Groningen. De synode neemt het volgende voorstel der commissie aan:

de generale synode besluite br K. Huizenga op te wekken zich met klachten als de onderhavige tot zijn kerkeraad te wenden, en zich daarmede, zoo noodig, verder in den kerkelijken weg te begeven.

Brief K. Huizenga.

ARTIKEL 405.

Prof. den Hartogh rapporteert namens de commissie voor eventueele zwaarigheden over een *schrijven van den kerkeraad van Landsmeer*. Bij de bespreking dezer zaak wordt opgemerkt, dat niet de synode, maar een der journalisten, die bij de publieke zitting aanwezig waren, waarin werd mededeeling gedaan van de schorsing van prof. Schilder, daarvan geheel buiten medeweten van het moderamen bericht heeft gezonden aan bladen buiten den christelijken kring.

Brief kerkeraad van Landsmeer.

Ds Popma stelt het volgende amendement voor, dat met algemeene stemmen wordt aangenomen:

de synode zal voortaan trachten te voorkomen, dat besluiten der synode in de niet-kerkelijke pers worden opgenomen, voordat de kerken zelven daarvan kennis hebben ontvangen.

Daarna wordt het concept-schrijven van antwoord aan den kerkeraad van Landsmeer, dat door de deputaten is ontworpen, door de synode aangevaard [zie bijlage LXXI].

Eveneens besluit de synode na het in het genoemde antwoord voorkomende punt a in te voegen het amendement-Popma.

ARTIKEL 406.

Prof. Nauta deelt mede, dat de classis Middelburg is teruggekomen op haar verzoek, dat vanwege de synode met haar een samenspreking zou gehouden worden (cf. art. 338).

Verzoek classis Middelburg ingetrokken.

ARTIKEL 407.

Op voorstel der deputaten voor eventueele zwaarigheden besluit de synode de stukken aangaande een eventueele opheffing der schorsing van prof. Schilder, het samenroepen van een nieuwe synode en voorstellen aan of van classes, waarvan aan de synode mededeeling is gedaan, ter fine van advies in handen te stellen van deze deputaten, die in een volgende zitting daarover zullen rapporteeren (cf. ook art. 401).

Besluit inzake bepaling ingekomen stukken.

ARTIKEL 408.

De synode besluit een ingekomen *schrijven van ds Rolloos*, die van meening is, dat het aanbeveling verdient van alle ambtsdragers en afgevaardigden voor meerdere vergaderingen instemming te vragen met de leerbeslissingen der synode, aan te houden (zie art. 495).

Brief ds Rolloos.

ARTIKEL 409.

De synode besluit den avond te bestemmen voor een zitting in *comité-generaal*. Hierna pauze.

Comité-generaal.

Zitting van Donderdag 1 Juni 1944.

ARTIKEL 410.

Opening. De praeses opent de zitting, laat zingen Psalm 84 : 6 en gaat voor in gebed.

ARTIKEL 411.

Appèl-nominaal. Bij het appèl-nominaal blijken afwezig te zijn de hoogleeraren Aalders, Dijk, Van Gelderen, Greijdanus, Den Hartogh, Kuyper, J. Ridderbos en Waterink. Van de leden ontbreekt ouderling Borkent.

ARTIKEL 412.

Ingekomen
stukken.

De assessor doet mededeeling van de volgende ingekomen stukken:
van de kerk te Deventer, die het uitschrijven van een bidstond verzoekt;
van W. G. de Boer te Haarlem inzake de tegenwoordige moeilijkheden;
verzoek om de schorsing van prof. Schilder ongedaan te maken van de kerk te Meliskerke; F. A. v. Dorp, te Amstelveen; A. Huizinga te Groningen; H. Lopers en 7 anderen te Koekange; M. Heins te Ter Aar; van J. v. d. Wal, C. Brandsen, J. C. van Dijk en J. (onleesbaar), allen te Rotterdam;

van J. C. Snelleman te Middelharnis, die het schorsingsbesluit betreurt;
van de kerk te Nijverdal, die er op aandringt de uitvoering van de genomen besluiten op te schorten met dien verstande, dat in dien tijd niets geleerd wordt, dat in strijd is met de besluiten van 1942. De kerk van Olst betuigt met dit schrijven haar instemming;

van A. Molenaar te Voorburg;

van de classis Gorinchem met het verzoek zoo spoedig mogelijk een buitengewone generale synode samen te roepen, met prof. Schilder niet verder te gaan dan de schorsing en zoo geen verzoening tot stand komt de verdere behandeling der zaak over te laten aan de voorgestelde buitengewone generale synode.

ARTIKEL 413.

Bindendverklaring
voor de kandidaten.

Namens de deputaten voor eventueele zwarigheden rapporteert prof. Nauta over de ingekomen verzoeken de bindend-verklaring der leeruitspraken voor de kandidaten op te heffen of voorloopig op te schorten. Deputaten stellen voor op de desbetreffende beslissing niet terug te komen. Dit voorstel wordt aangenomen met op 3 na algemeene stemmen.

ARTIKEL 414.

Comité-generaal. De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

ARTIKEL 415.

Heropening. De praeses heropent des middags de zitting en laat zingen Psalm 119 : 53. Prof. Dijk is nu aanwezig.

ARTIKEL 416.

Op voorstel van het moderamen benoemt de synode tot voorzitter van commissie V ds Broek Roelofs in de plaats van ds De Jong en tot lid dier commissie dr Hommes inplaats van ds Le Cointre.

Benoemingen.

ARTIKEL 417.

Het moderamen stelt voor, dat aan prof. Schilder vanwege de synode nogmaals een bezoek zal worden gebracht, ditmaal door het moderamen en de deputatie, die hem reeds eerder namens de synode bezocht. Aanknoopingspunt zal zijn de door dr Polman bij het vorige bezoek gedane uitspraak, die uit het desbetreffende rapport wordt voorgelezen, n.l.: „wanneer prof. Schilder van elke verdere onkerkelijke actie zou afzien en zich tot de volgende synode wenden — al kon hij natuurlijk niet namens de synode spreken — had hij de stellige verwachting, dat de synode dan ook van verdere handelingen zou afzien en alles aan haar opvolgster zou overgeven”. In het te voeren onderhoud zal ook behandeld worden de in het schrijven van prof. Schilder aan de kerken opgenomen ontkenning, dat hij intrekking verlangd heeft van den hem door de vorige synode gestelden eisch.

Bezoek aan prof. Schilder.

De synode neemt het voorstel van het moderamen met algemeene stemmen aan.

ARTIKEL 418.

Ter sprake komt de afloop van den termijn der schorsing van prof. Schilder. In verband daarmede brengt prof. Nauta rapport uit namens de deputaten voor eventueele zwaarigheden over het verzoek van den kerkeraad te Amersfoort om den bedoelden termijn te verlengen, opdat er voldoende tijd blijft tot het bestudeeren van de zoo laat verschenen Toelichting der synode. Op voorstel der deputaten besluit de synode deze zaak voorloopig aan te houden. Aan prof. Schilder zal gevraagd worden, dat hij vóór of op 21 Juni aan de synode zal berichten, of hij blijft bij zijn antwoord op de hem voorgelegde vragen. De synode kan dan daarna zoo spoedig mogelijk bijeenkomen om haar houding te bepalen.

Afloop schorsingstermijn.

ARTIKEL 419.

Naar aanleiding van een door dr Hommes gestelde vraag verklaart de praeses, dat het moderamen alles gedaan heeft wat mogelijk was om de verschijning van de „Toelichting” te bespoedigen.

Verschijning „Toelichting”.

ARTIKEL 420.

De praeses stelt namens het moderamen voor, dat, in aansluiting aan de ingekomen verzoeken om een bidstond, de synode een kort herderlijk schrijven aan de kerken zal richten, waarin tevens de kerken zullen worden opgewekt tot gebed. De synode besluit daartoe met op twee na algemeene stemmen. Aan prof. Dijk wordt opgedragen een concept te ontwerpen.

Herderlijk schrijven aan de kerken.

In de comité-zitting van 2 Juni is dit concept na kleine wijziging aangenomen [bijlage LXXII].

ARTIKEL 421.

Rapport over
brieven Oranje,
Attema, De Bondt.

Prof. Dijk rapporteert namens de commissie voor de ingekomen stukken over de *brieven van ds Oranje, ds Attema en dr De Bondt*, welke aan de synode zijn gezonden ter informatie inzake het schrijven van P. Groen (cf. art. 401). Nadat op voorstel van dr Hoek in A sub 3° een kleine wijziging is aangebracht, neemt de synode het voorstel der commissie aan, dat thans aldus luidt:

A. uit te spreken,

1° dat het schrijven van ds L. Oranje haar algeheele voldoening heeft gegeven en zij de conclusies welke br P. Groen uit Rotterdam-Centrum, in zijn schrijven d.d. 21 Maart 1944 voor het grootste gedeelte op grond van onjuiste voorlichting, aan de synode heeft voorgelegd, afwijst;

2° dat uit den brief van ds J. Attema en dr A. de Bondt, evenals uit dien van ds Oranje duidelijk is gebleken, dat de vergadering, door hen samengeroepen, niet bedoeld was, om te komen tot een gemeenschappelijk schrijven aan de synode met het verzoek om maatregelen te nemen tegen prof. dr K. Schilder, doch alleen om samen in een kort briefje aan de synode uit te spreken, dat zij dankbaar zijn voor de onverkorte handhaving van de leeruitspraken van 1942, en dat zij, naar aanleiding van wat prof. Schilder in zijn missive aan alle kerken geschreven had, allerminst vreezen, dat zij „bij diepergaand betoog” zich in die uitspraken niet meer zouden kunnen vinden;

3° dat echter deze broeders, hoewel ze, zich aansluitende bij de onderscheiding, welke prof. Schilder heeft gemaakt tusschen predikanten, die nu reeds bezwaard zijn en predikanten die thans weliswaar zich achter de synode kunnen scharen, maar die „bij diepergaand betoog” in conflict moeten komen met eenige der synodale uitspraken, *om die reden* alleen predikanten tot de genoemde vergadering in de Westerkerk te 's Gravenhage hebben uitgenoodigd, die tot deze tweede groep behooren niet voorzichtig hebben gedaan zulk een vergadering te beleggen, al was het ook om te komen tot een gemeenschappelijk schrijven als sub 2 genoemd, omdat elke schijn van factievorming moet worden vermeden; een oordeel, dat de synode met des te meer vrijmoedigheid neemt, omdat de genoemde vergadering zelve om deze reden besloten heeft niet door te gaan en in dit besluit reeds eenzelfde beoordeeling over de samenroeping ligt opgesloten;

B. aan br P. Groen te antwoorden:

1° dat de vergadering, waarover hij schrijft, niet is belegd tot het doel, dat hij noemt, en dat in die vergadering geen concept-schrijven aan de generale synode met het verzoek maatregelen te nemen tegen prof. Schilder ter tafel gereed lag;

2° dat in die vergadering evenmin is besloten, niet gemeenschappelijk maar persoonlijk daarop aan te dringen, er zelfs geen besluit is genomen om persoonlijk welk schrijven ook, aan de synode te richten;

3° dat hij derhalve op een onjuiste berichtgeving is ingegaan en zijn conclusies en oordeel heeft te herzien;

4° dat hij, eer hij zich tot de synode wendde, met een klacht over ds Oranje, zich tot ds Oranje zelf had moeten richten, en dat de synode het in hem laakt, dat hij zulks niet gedaan heeft;

C. van de uitspraak sub A 1° kennis te geven aan ds L. Oranje; van die sub A 2° en 3° aan ds J. Attema en dr A. de Bondt en van het sub B genoemde aan br P. Groen en ds L. Oranje.

ARTIKEL 422.

Ds Milo doet mededeeling van enkele stukken, die nog zijn ingekomen:

Ingekomen
stukken.

1. brieven met bezwaren tegen de schorsing van prof. Schilder: van de kerk te Drachten, Eemdijk-Bunschoten, Siegerswoude en van ds v. d. Schaft met 4 kerkeradsleden te Grootte Lindt;

2. betuigingen van instemming met de uitspraak van de classis Apeldoorn: van de kerken te Harkema-Opeinde, Haaksbergen, Noordeloos en Idskenhuisen;

3. van ds H. Bouma te Niezijl met verzoek, dat de synode terugkome op de leerbeslissingen en op de schorsing;

4. opstandingsroep van den Alrussischen Bond van Evangelie-Christenen, uitgegeven door het Nederlandsch comité „Licht in 't Oosten”.

ARTIKEL 423.

Ouderling Zuidema rapporteert namens de deputaten voor eventueele zwaarigheden over den *brief van A. Molenaar* te Voorburg. Op hun voorstel besluit de synode dit schrijven in handen te stellen van den kerkeraad te Voorburg en dezen kerkeraad te verzoeken:

Brief A. Molenaar.

a. dezen broeder op het onverantwoordelijke en goddelooze van zijn handeling te wijzen; hem te vermanen daarover schuld te belijden en van hem te eischen dit schrijven onder betuiging van leedwezen terug te nemen;

b. van zijn handelingen met dezen broeder mededeeling te doen aan de generale synode.

ARTIKEL 424.

Namens commissie IV rapporteert prof. Nauta over het verzoek van de generale deputaten voor de zending onder heidenen en Mohammedanen, dat de synode toesta, dat *ds B. Richters*, benoemd directeur van het zendingscentrum, door de kerk van Heer-Hugowaard geëmeriteerd wordt. Na eenige bespreking wordt het voorstel der commissie aangevuld en als volgt aangenomen:

Positie directeur
zendingscentrum.

de synode besluit eenige deputaten te benoemen, aan wie opgedragen wordt:

1° te onderzoeken, op welke wijze de positie van ds Richters als directeur van het zendingscentrum het best geregeld kan worden en in verband daarmee, hoe in het algemeen de positie van die predikanten, die op eenigerlei wijze in dienst van de kerken in het gemeen staan, behoort geregeld te worden;

2° dit onderzoek ook uit te breiden tot de positie van degenen, aan wie tot dusverre gemeenlijk naar analogie van art. XIII K.O. emeritaat verleend werd;

3° een nadere regeling dienomtrent te ontwerpen en in te dienen bij de volgende generale synode.

Voorts besluit de synode aan de generale zendingsdeputaten te berichten:

1° dat het, naar haar oordeel, het beste is, dat aan den kerkeraad van Heer-Hugowaard geadviseerd worde voorloopig ds Richters in zijn ambt als dienaar des Woords van Heer-Hugowaard te bestendigen en hem tijdelijk af te staan aan de kerken in het gemeen voor den arbeid in verband met het op te richten zendingscentrum;

en 2° dat de beslissing voor wat betreft de definitieve regeling van de positie van ds Richters als directeur van het zendingscentrum wordt uitgesteld tot de volgende generale synode.

ARTIKEL 425.

Rapport over enkele ingekomen stukken.

Namens commissie I rapporteert dr De Groot mondeling over de volgende ingekomen stukken:

a. het bezwaarschrift van ds Ganzevoort te Gent. Op voorstel der commissie besluit de synode, dat dit schrijven in een latere zitting aan de orde zal komen, nadat de vorige rapporteur der commissie, prof. J. Ridderbos, er kennis van zal hebben genomen;

b. een missive van G. Meppelink te Amsterdam-West. De commissie deelt zijn meening niet, dat de door hem ingezonden bijdrage inzake de z.g. veronderstelde wedergeboorte kan dienen tot heil der kerken. De synode neemt het stuk voor kennisgeving aan;

c. een brief van ds I. de Wolff te Enschede, waarin hij verklaart, dat hij bepaalde gedeelten uit zijn brochure „Verbondsmatige zelfbeproeving” heeft teruggenomen. Op voorstel der commissie neemt de synode hiervan met dankbaarheid kennis.

d. een schrijven van den kerkeraad te Enschede. Op voorstel der commissie besluit de synode aan dezen kerkeraad te berichten, dat de door hem uit het rapport 1905 aangehaalde woorden niet uitsluiten, dat de synode van 1905 heeft uitgesproken, dat „volgens de belijdenis onzer kerken het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren en in Christus geheiligd, totdat bij het opwassen uit hun wandel of leer het tegendeel blijkt”; dat deze uitspraak door de synode van 1942 uitdrukkelijk is bevestigd, terwijl door de synode van 1943 verklaard werd, dat in onze kerken niets mag worden geleerd, dat daarmee niet ten volle in overeenstemming is;

e. een schrijven van den kerkeraad te IJmuiden-Oost. De synode neemt het voorstel der commissie aan om aan dezen kerkeraad te berichten, dat zij van meening is zich over de onderwerpen door hem ter sprake gebracht met genoegzame duidelijkheid te hebben uitgesproken in haar schrijven aan de kerken d.d. 23 November 1943, waarom zij den kerkeraad naar dit schrijven verwijst.

ARTIKEL 426.

Samenspreking met deputatie classis Rotterdam en kerkeraad van Kampen.

De praeses deelt mede, dat het moderamen en de deputaten voor eventuele zwaarigheden een samenspreking gehad hebben met een deputatie uit de classis Rotterdam en uit den kerkeraad van Kampen over de schorsing van prof. Schilder. Aan het eind dier samenspreking is aan de deputaties

verzoekt in een memorie samen te vatten hetgeen zij aan de synode wenschten op te merken en zij van haar verlangden. De deputatie der classis Rotterdam heeft aan dit verzoek voldaan. De synode besluit deze memorie in handen te stellen van de deputaten voor eventueele zwaarigheden ter fine van advies. Hierna pauze, die gevolgd wordt door een zitting in comité-generaal.

Zitting van Vrijdag 2 Juni 1944.

ARTIKEL 427.

De praeses opent de zitting, laat zingen Psalm 130 : 2 en gaat voor in gebed. Opening.

ARTIKEL 428.

Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleeraren Aalders, Van Gelderen, Greijdanus, Kuyper, J. Ridderbos en Waterink; voorts de ouderlingen Borkent en Hekkert. Appèl-nominaal.

ARTIKEL 429.

Prof. Grosheide rapporteert namens de deputaten voor eventueele zwaarigheden over de gehouden *samenspreking met cand. H. J. Schilder*, beroepen predikant naar de kerk van Noordeloos. Rapport samenspreking met cand. H. J. Schilder en beslissing aangaande hem.

De deputaten stellen voor:

overwegende, dat cand. Schilder bezwaren houdt tegen de leeruitspraken van 1942, bepaald tegen de daarin voorkomende aanhaling uit de verklaring van 1905;

overwegende, dat cand. Schilder niet beloofd heeft niets te zullen leeren, dat met genoemde leeruitspraken in strijd is,

te besluiten:

a. aan de classis Gorinchem te berichten, dat cand. H. J. Schilder niet kan worden toegelaten tot den dienst des Woords en der sacramenten;

b. aan de classis 's Gravenhage, die cand. Schilder praeparatoir heeft geëxamineerd, afschrift te zenden van dit besluit en het rapport;

c. afschrift van dit besluit te zenden aan cand. H. J. Schilder en de kerk van Noordeloos.

De synode besluit met op 2 na algemeene stemmen dit voorstel te aanvaarden, nadat in het rapport is toegevoegd de uitspraak, dat cand. Schilder ook blijkt af te wijken van wat de kerken in artikel 33 Nederlandsche Geloofsbelijdenis aangaande de sacramenten belijden [bijlage LXXIII]. Tevens spreekt de synode uit, dat het door de classis 's Gravenhage aan cand. Schilder verleende preekconsent behoort ingetrokken te worden. Dit zal aan genoemde classis worden bericht.

ARTIKEL 430.

Rapport over
ds J. F. Heij.

Prof. Grosheide rapporteert namens deputaten voor eventueele zwaarigheden eveneens *over een met ds J. F. Heij van Langerak gehouden samenspreking* en door hem ingezonden schrijven. In dit schrijven verwijst ds Heij naar een „Getuigenis”, dat ter synodale tafel zou liggen. Daar aan de synode van zulk een „getuigenis” niets bekend is, besluit zij aan hem te vragen, welk getuigenis door hem bedoeld wordt.

ARTIKEL 431.

Handelingen der
deputaten
goedgekeurd.

Naar aanleiding van een schrijven der classis Gorinchem, d.d. 29 Maart 1944, aan de deputaten voor eventueele zwaarigheden, waarin tegenover deze deputaten het leedwezen der classis wordt uitgesproken dat haar verzoek om bij de samenspreking met de kandidaten Schilder en Heij de classicale commissie met inbegrip van de afgevaardigden der betrokken kerken tegenwoordig te doen zijn, niet ten volle is ingewilligd, spreekt de synode uit, dat de *handelingen der deputaten* door haar worden goedgekeurd.

ARTIKEL 432.

Verlenging preek-
consent kandidaten
en de
bindendverklaring

Prof. Den Hartogh rapporteert namens de deputaten voor eventueele zwaarigheden over de vraag der classis 's Gravenhage, hoe te handelen zij met kandidaten, die *verlenging van het hun verleende preekconsent aanvragen*.

Op hun voorstel spreekt de synode uit:

dat de classicale vergaderingen, alvorens aan kandidaten, wier praeparatoir examen plaats had voor de inwerkingtreding van het besluit der synode van 1942 inzake de z.g. bindendverklaring, opnieuw voor één jaar verlof te verleen in de kerken te proponeeren, zich behooren te vergewissen, dat de kandidaten instemmen met de leeruitspraken van 1942 en indien het resultaat van haar onderzoek onbevredigend zou zijn, zich hebben te wenden tot deputaten voor zwaarigheden.

ARTIKEL 433.

Comité-generaal.

De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

ARTIKEL 434.

Heropening.

De praeses heropent de openbare zitting en laat zingen Ps. 25 : 10.

ARTIKEL 435.

Mededeelingen uit
de comité-zitting.

De praeses deelt mede, dat de synode in comité-zitting besloot een schrijven tot de kerken te richten, waarvan de opstelling is opgedragen aan prof. H. N. Ridderbos en dr Polman [bijlage LXXIV];

aangaande br H. Buitenbos te Enschedé, die voornemens is een brochure, welke naar het oordeel der synode van schandelijke inhoud is, te doen verschijnen, zijn kerkeraad te melden, dat hij zich der kerkelijke censuur heeft waardig gemaakt en dienovereenkomstig dient behandeld te worden

en tevens dat door den kerkeraad gepoogd moet worden de verschijning der brochure te voorkomen;

aangaande de memorie, die door de deputatie van de classis Rotterdam is ingediend (cf. art. 426), dat een commissie der synode nogmaals met deze deputatie zal samenspreken.

ARTIKEL 436.

Prof. Nauta rapporteert over *het voorstel, dat de classis Apeldoorn* bij de particuliere synode van Gelderland zal indienen en waarvan afschrift aan de synode is toegezonden (cf. art. 401). De deputaten voor eventueele zwaarigheden, namens wie dit rapport wordt uitgebracht, stellen voor, dat de synode zal afwachten, totdat genoemde particuliere synode het voorstel heeft aangenomen en toegezonden.

Voorstel
classis Apeldoorn.

De synode stemt hiermede in.

ARTIKEL 437.

De volgende ingekomen stukken worden op voorstel der deputaten voor eventueele zwaarigheden voor kennisgeving aangenomen;

Ingekomen
stukken.

a. een telegram van de classis Tholen, die de synode Gods zegen en de leiding des Geestes toebidt;

b. een telegram van den senaat van het studentencorps F.Q.I. te Kampen;

c. een schrijven van br J. Boessenkool te Vroomshoop;

d. idem van br J. C. Snelleman te Middelharnis;

e. idem van ds J. J. Bouwman te Almelo;

f. idem van br A. Huttenga te Groningen;

g. idem van de kerk te Baarn;

h. idem van den kerkeraad te Spijk.

ARTIKEL 438.

Op een desbetreffende vraag van prof. H. N. Ridderbos besluit de synode, dat *het tweede schrijven der synode* aan de kerken niet, zooals aanvankelijk in een comité-zitting besloten was, zal worden voorgelezen van de kansels, doch alleen in de mededeelingenbladen zal worden gepubliceerd.

Tweede schrijven
der synode.

ARTIKEL 439.

Namens de deputaten voor eventueele zwaarigheden rapporteert prof. Nauta over *een schrijven van br W. G. de Boer* te Haarlem (cf. art. 412).

Schrijven
W. G. de Boer.

Op voorstel der deputaten besluit de synode hem te berichten, dat de door hem bedoelde vergaderingen niet vanwege de synode worden belegd, maar door de plaatselijke kerken; dat zij overigens over de beteekenis en het nut van deze vergaderingen een ander oordeel heeft dan adressant en dat wat betreft eventueele klachten over gesprekken en uitlatingen van afgevaardigden ter synode, hij zich tot deze personen zelf dient te richten.

ARTIKEL 440.

Ingekomen
stukken.

De assessor doet nog mededeeling van enkele ingekomen stukken:

- a. van de kerk te Breukelen;
- b. idem te Garrelsweer;
- c. idem te Hendrik Ido Ambacht;
- d. idem te Kruinigen;
- e. idem te Harkema-Opeinde;
- f. idem te Glanerbrug;
- g. idem te Baflo;
- h. telegram van de classis Drachten;
- i. van br C. Prins te 't Zandt.

De synode besluit deze stukken in handen te stellen van de deputaten voor eventueele zwaarigheden.

ARTIKEL 441.

Dank aan
deputaten voor
eventueele zwaarig-
heden

De praeses dankt de deputaten voor eventueele zwaarigheden voor al den gewichtigen arbeid door hen verricht en wenscht hun ook voor hun verdere taak Gods zegen toe.

ARTIKEL 442.

Sluiting.

De assessor gaat voor in dankzegging, waarna de praeses de synode provisorisch sluit.

G. C. BERKOUWER, *praeses*.
 W. L. MILO, *assessor*.
 J. HOEK, *scriba*.
 E. D. KRAAN, *scriba*.

ACTA VAN DE VOORTGEZETTE GENERALE SYNODE
VAN UTRECHT, VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN
IN NEDERLAND, GEHOUDEN TE UTRECHT
OP 22 EN 23 JUNI 1944

Zitting van Donderdag 22 Juni 1944.

ARTIKEL 443.

De praeses opent de zitting des ochtends 9 uur, laat zingen Ps. 100 : 2 en 4 en gaat voor in gebed. Opening.

ARTIKEL 444.

Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleeraren Van Gelderen, Greijdanus, Kuyper en J. Ridderbos, welke beide laatsten bericht zonden door ongesteldheid verhinderd te zijn, de synodale zittingen bij te wonen. Van de leden ontbreken de ouderlingen Meijerink en Tange. Voorts is ds Scheele vervangen door zijn secundus ds Meester; ds Douma door zijn secundus dr Goslinga; ds De Vries door zijn secundus ds Jonker. Appèl-nominaal.

ARTIKEL 445.

Dr Goslinga betuigt door op te staan instemming met de belijdenisschriften der gereformeerde kerken in Nederland. Instemming
belijdenis-
schriften.

ARTIKEL 446.

De praeses spreekt een kort openingswoord, waarin hij inzonderheid prof. Aalders, ds Le Cointre en ouderling Wielenga gelukwenscht met hun herstel en prof. Dijk met de viering van zijn verjaardag. Openingswoord.

ARTIKEL 447.

Dr Hoek leest de acta voor van artt. 396—423, welke aldus worden vastgesteld. Acta.

ARTIKEL 448.

Gerapporteerd wordt, dat de volgende stukken zijn ingekomen: Ingekomen
stukken.
Instemming met het schrijven van den kerkeraad te Apeldoorn (cf. art. 401):

van de kerken van Wormerveer, De Wilp, Oldenzaal, Eernewoude, Soest, Huizum, Oud-Beijerland, Wolfaartsdijk, Wierden, Krommenie, Nieuwerkerk a. d. IJssel, Haarlem, Zuidwolde, Middelstum, Dwingeloo, Koog-Zaan-

dijk, 's Gravenmoer, Bennebroek, Vianen, Grouw, Honselersdijk, Zwartsluis, Pesse, De Glind, Eindhoven, Rijsoord, Ten Boer, Ruinerwold, Heemse, Rossum, Hoensa-Driel, Putten, Dinxperlo, Well, Doetinchem, Zutfen, De Leek, Rijssen, 's Gravenzande, Nijverdal, Boksum, O. en N. Bildtziel, O. en N. Wetering, Middenmeer, Tiel, Thesinge, Hillegom, Hoogersmilde, Lutterade, Haren, Holten, Hillegersberg en Goor; van de classis Kollum en Franeker; van de particuliere synode van Drente en een afschrift van een schrijven van den kerkeraad van Zwolle aan de particuliere synode van Overijssel;

schrijven van L. Thijs te Zevenbergen inzake het bezwaarschrift van zijn kerkeraad;

schrijven van cand. H. J. Schilder inzake het besluit, dat de synode in zijn zaak nam en een desbetreffend persbericht;

afschrift van een aan den kerkeraad van Nijmegen gericht stuk van R. Bekendam;

verzoek van de classis Zaandam om de bindend-verklaring op te heffen;

bezwaarschrift van dr M. Bouwman te Nieuwendam tegen het bovengenoemde schrijven der classis Zaandam;

missive van den kerkeraad van 's Hertogenbosch inzake de binding, de schorsing van prof. Schilder en het samenroepen van een nieuwe synode;

schrijven van ds K. Bokma te Waarder inzake het stuk der synode, dat in de mededeelingenbladen verscheen;

missive der particuliere synode van Noord-Brabant-Limburg over de zaak-prof. Schilder en over binding aan de leeruitspraken;

schrijven van den kerkeraad van Bloemendaal met verzoek te overwegen of de voorstellen tot reorganisatie van de algemeene synode der Nederlandsch hervormde kerk de instemming der synode hebben en zoo ja, dan een schrijven te richten tot de Nederlandsch hervormde synode;

missive van den kerkeraad van Amsterdam-Zuid met verzoek thans eerst art. XXXI K.O. in studie te nemen;

schrijven van een aantal kerkeraadsliden te Amersfoort, die hun volle vertrouwen in de synode uitspreken;

verzoek van de classis Breukelen een bidstond uit te schrijven;

verzoek van een aantal jonge broeders te Kampen om de leerbeslissingen uit te stellen;

bezwaarschrift van den kerkeraad van Heerjansdam tegen het stuk der classis Apeldoorn;

antwoord van prof. Schilder op het verzoek om samenspreking;

afschrift van het op den kerkeraad van Utrecht uitgebrachte rapport aangaande het afluisteren van de comité-zittingen der synode;

bezwaarschrift van prof. Greijdanus tegen het stuk der synode van 10 Juni;

schrijven van den kerkeraad van Oppenhuizen over de zaak-prof. Schilder;

schrijven van O. de Roos te Leeuwarden met bezwaren tegen het optreden en den arbeid van prof. Schilder;

schrijven van den kerkeraad van Gameren met een uitbreiding van het voorstel-Apeldoorn;

schrijven van den kerkeraad van Elst met verzoek den kerkelijken strijd te staken;

schrijven van de particuliere synode van Zuid-Holland (noordelijk gedeelte) met verzoek de pogingen om met prof. Schilder tot een vreedzame oplossing te komen voort te zetten;

schrijven van den kerkeraad van Berkel c. a. inzake de binding, de kanselafkondiging enz.

voorstel van M. van Dalen te 's Gravenmoer de uitspraak van 1905 anders te formuleeren;

bezwaarschrift van den kerkeraad van Axel;

idem van den kerkeraad van Amersfoort over de zaak-prof. Schilder;

idem van br Kalsbeek te Wieringen;

voorstel van dr J. Thijs tot andere formulering van de uitspraak van 1942 inzake het genadeverbond sub 2 en 3;

bezwaarschrift van C. Stam te 2e Exloërmond inzake de leeruitspraken enz.;

bezwaarschrift van een aantal broeders uit Wieringen tegen de kanselafkondiging;

missive van den kerkeraad van Amsterdam met een aangeboden nieuwe formulering van de 3e conclusie van 1942 aangaande het genadeverbond;

een gedrukte missive van dr P. G. Kunst te Amsterdam met bezwaren tegen die van zijn kerkeraad;

bezwaarschrift van een minderheid van den Amsterdamschen kerkeraad tegen het voorstel-Amsterdam;

een voorstel van ds J. C. Hagen e. a. tot nadere preciseering van de leeruitspraak inzake het verbond der genade;

een voorstel van dr J. Thijs te Zwolle van soortgelijke strekking;

idem van H. A. Verduin te 's Gravenhage;

schrijven van R. Been e. a. met de vraag, of het door de synode afgewezen gevoelen in geen geval meer in de gereformeerde kerken kan worden geduld;

een schrijven van ds J. S. Post te Axel inzake de kerkelijke moeilijkheden;

verzoek om de schorsing van prof. Schilder zonder meer op te heffen van de kerken van Groningen en Ten Post; van de classis Hardenberg en van de broeders K. Been, A. Kooiker, K. Gunnink en J. van Dijk;

verzoek om de schorsing van prof. Schilder op te schorten tot na den oorlog òf tot na een onderzoek naar art. XXXI K.O. òf tot de synode van 1946 van de kerken van Bergentheim, Wezep, Oegstgeest-Morsch-Rijndijk, Leerdam, Zalk, van de classis Almkerk en Ommen; van ds Joh. H. Rietberg c.s., dr C. J. Bos, J. H. Veldman, elf broeders uit Hazerswoude;

verzoek om met prof. Schilder niet verder te handelen, dan nadat hij eerst gelegenheid tot herroeping heeft ontvangen van de kerken van Bennebroek, Zuidlaren, Vries, Roden, Gasselternijeven, Slikkerveer en enkele ambtsdragere van St Maartensdijk;

schrijven van P. Groen te Delfshaven in antwoord op de uitspraak der synode inzake de Haagsche predikanten;

idem van J. v. d. Meulen te Oosterwolde met bezwaar tegen het stuk, dat de synode aan de kerken zond;

missive van den kerkeraad van Roodeschool als bezwaarschrift tegen de schorsing van prof. Schilder;

idem van den kerkeraad van Bunschoten-Spakenburg;

verzoek van G. Ch. Koning te Baarn, dat de synode haar oordeel geve over de „10 punten der bezwaarden”;

mededeeling, dat het schrijven der synode niet van den kansel werd voorgelezen, van de kerkeraden te Assen en Groningen;

brief van de particuliere synode van Noord-Brabant-Limburg en van den kerkeraad te Bedum inhoudende bezwaar tegen bovenstaand stuk;

verzoek van enkele ambtsdragers te Valthermond om de schorsing van prof. Schilder en de bindend-verklaring op te heffen.

ARTIKEL 449.

Voorlezing
ingekomen
stukken.

Dr Hoek doet *voorlezing van de correspondentie*, die tusschen het moderamen en prof. Schilder gevoerd is en waarin deze o. a. bericht heeft, dat hij om redenen, voor hem zelf en anderen dwingende, geen samenspreking kan arrangeeren. De stukken worden in handen gesteld van de commissie voor eventueele zwaarigheden (zie art. 459).

Dr Hoek leest eveneens voor het rapport, dat aan den kerkeraad van Utrecht is uitgebracht, inzake het afluisteren van comité-zittingen der synode. Hieruit blijkt o.a., dat door een persoon een stethoscoop werd aangebracht, waardoor het heel goed mogelijk moet zijn geweest de beradslagingen af te luisteren, hoewel moeilijk kan aangenomen worden, dat dit metterdaad geschied is. De missive wordt verder voor kennisgeving aangenomen.

De praeses leest voor een brief van prof. Greijdanus. Deze beklagt zich, dat de synode in haar schrijven aan de kerken d.d. 10 Juni 1944 hem openlijk en zonder bewijs beschuldigd heeft van onbewezen en onbewijsbare beschuldigingen en verdachtmakingen en grenzenlooze aanmatiging. Hij vraagt nu nader aan te geven, waarin dit alles bestaan heeft. De commissie voor eventueele zwaarigheden zal over dezen brief nader advies uitbrengen (zie art. 450).

ARTIKEL 450.

Brief
prof. Greijdanus.

Dr Polman rapporteert namens de commissie voor eventueele zwaarigheden inzake het in het vorige artikel genoemde *schrijven van prof. Greijdanus* (cf. art. 449) [bijlage LXXV].

De commissie stelt voor dit schrijven bij de andere stukken te voegen en tegelijk daarmee te behandelen en verder uit te spreken, dat de synode het bedoelde schrijven aan de kerken ten volle voor haar rekening neemt.

Dit voorstel wordt met 5 stemmen tegen aanvaard.

ARTIKEL 451.

Zaak ds Heij.

Namens dezelfde commissie rapporteert prof. Grosheide over de zaak ds Heij (cf. art. 430).

De zaak wordt voorloopig aangehouden (zie art. 495).

ARTIKEL 452.

Comité-generaal.

De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

ARTIKEL 453.

Heropening.

De praeses heropent de openbare zitting en laat zingen Ps. 105 : 5.

ARTIKEL 454.

Prof. Nauta rapporteert namens de commissie voor eventueele zwaarigheden aangaande eenige voorstellen en verzoeken, waarin de wenschelijkheid wordt uitgesproken, dat de synode haar zittingen thans beëindige en er ten spoedigste een nieuwe, *buitengewone synode worde samengeroepen* (cf. art. 401 en 412).

Buitengewone
generale synode.

Met op vier na algemeene stemmen wordt het volgende voorstel der commissie aangenomen:

De synode, kennis genomen hebbende van de voorstellen en verzoeken om stappen te doen voor het samenroepen van een nieuwe, buitengewone synode, welke de behandeling van de over prof. Schilder uitgesproken schorsing zou hebben voort te zetten,

besluit hierop thans niet in te gaan, vooral omdat geen der particuliere synoden, welke kortgeleden alle vergaderd hebben, zich in den bedoelden zin uitgesproken heeft en deze synoden blijkbaar van de zittende generale synode de afhandeling der onderhavige aangelegenheid verwachten [zie bijlage LXXVI].

ARTIKEL 455.

Ds Duursema rapporteert namens commissie I inzake het tweede punt *van het schrijven* der particuliere synode van Noord-Brabant en Limburg (cf. art. 448).

Schrijven
particuliere synode
Noord-Brabant
en Limburg.

Het rapport wordt teruggewezen naar de commissie, die in een volgende zitting over dit rapport en soortgelijke voorstellen een volledig rapport zal uitbrengen, dat zoo mogelijk van te voren aan de leden der synode zal worden toegezonden (zie art. 495).

ARTIKEL 456.

Namens dezelfde commissie rapporteert ds Duursema inzake *het verzoek van de classis Zaandam* en een brief van haar praeses (cf. art. 448).

Schrijven classis
Zaandam en haar
praeses.

Overeenkomstig het voorstel der commissie besluit de synode:

1° aan het verzoek der classis Zaandam niet te kunnen voldoen, omdat handhaving der uitspraken de binding daaraan insluit;

2° het bericht van dr Bouwman met vriendelijken dank voor kennisgeving aan te nemen;

3° hiervan aan de classis Zaandam en aan dr M. Bouwman bericht te zenden [zie bijlage LXXVII].

ARTIKEL 457.

Nadat de assessor is voorgegaan in dankzegging, sluit de praeses de zitting.

Sluiting.

Zitting van Vrijdag 23 Juni 1944.

ARTIKEL 458.

Na de vergadering in comité gaat de synode over tot een openbare zitting.

Opening.

ARTIKEL 459.

Mededeelingen uit de comité-zitting. Medegedeeld wordt dat de synode *in comité-zitting de volgende besluiten* heeft genomen:

Missive Papendrecht.

a. Inzake de *missive van den kerkeraad van Papendrecht*: de synode

van oordeel dat deze kerkeraad eenerzijds wel aan de bezwaren der synode tegen de in geding zijnde formuleeringen is tegemoet gekomen, maar anderzijds tegelijk tracht zijn eigen, niet aan de duidelijke beteekenis van de in art. 29 der Nederlandsche Geloofsbelijdenis voorkomende uitdrukkingen beantwoordende voorstelling te handhaven;

dient over die handelwijze den kerkeraad van Papendrecht een ernstige berisping toe

en besluit hiervan mededeeling te doen aan den kerkeraad van Papendrecht en de classis Dordrecht.

Verlenging schorsing prof. Schilder.

b. Inzake de *schorsing van prof. Schilder*:

de synode, kennis genomen hebbende van de brieven van prof. dr K. Schilder van 5 en 20 Juni 1944, bestemd voor het moderamen,

overwegende, dat het wenschelijk geacht moet worden nog eenmaal een ernstig vermaan tot prof. Schilder te doen uitgaan, besluit:

1. de schorsing van prof. Schilder met één maand te verlengen in de hoop, dat hij, na het einde van dien termijn, van genoegzame toenadering (in overeenstemming met het schorsingsbesluit) zal hebben blijk gegeven, zoodat de schorsing weer kan worden opgeheven;

2. aan het moderamen op te dragen aan prof. Schilder een ernstig woord van vermaan te richten, en indien het alsnog mogelijk zou blijken, met hem een samenspreking te hebben (eventueel met drie deputaten) en

3. van dit besluit, onder toezending van het desbetreffende rapport, kennis te geven aan prof. dr K. Schilder (met een afschrift van de brieven van prof. Schilder), aan curatoren der Theologische Hoogeschool, aan den kerkeraad van Rotterdam/Delfshaven, aan de classis Rotterdam en aan den kerkeraad van Kampen, en voorts kennis te geven aan alle gereformeerde kerken in Nederland.

Indien de synode door buitengewone omstandigheden over één maand niet kan samenkomen, zal de schorsing voortduren, totdat de synode opnieuw vergaderen en over haar verder beslissen kan.

Samenspreking met classis Rotterdam.

c. Inzake de samenspreking met de commissie uit de classis Rotterdam:

De synode aanvaardt het voorstel der commissie, om in dezen nog geen decisie te nemen, maar het antwoord van prof. Schilder aan de synode af te wachten. Mocht het conflict na dit antwoord niet opgelost zijn dan zou daarna overwogen kunnen worden of deze voorslag van de commissie te Rotterdam elementen bevat, waarmee dan in die situatie gerekend kan worden.

ARTIKEL 460.

Ingekomen stukken.

Ingekomen zijn de volgende brieven:

van de particuliere synode van Overijssel, meldende dat als secundus

afgevaardigde voor ds Broek Roelofs naar de generale synode in de plaats van ds C. B. Bavinck werd aangewezen dr C. N. Impeta te Kampen, voor kennisgeving aangenomen;

van den kerkeraad van Amersfoort met de mededeeling, dat hij besloten heeft zijn verzoek om verlenging van den schorsingstermijn van prof. dr K. Schilder in te trekken, idem:

van de particuliere synode van Noord-Brabant en Limburg, waarin ze voordraagt ter benoeming als curator der Theologische Hoogeschool: ds H. Veltman van 's Hertogenbosch; als deputaat voor art. 11 K.O.: ds A. J. Fanoy van Eindhoven, met als secundus: ds D. J. Ras van Klundert. Overeenkomstig de voordracht wordt besloten.

ARTIKEL 461.

Op voorstel van het moderamen besluit de synode met ingang van heden de gelegenheid tot het inzenden van stukken over gevallen besluiten en met name over de schorsing van prof. Schilder, te sluiten.

Sluiting termijn
ingekeken
stukken.

ARTIKEL 462.

Prof. Den Hartogh rapporteert namens de commissie voor eventueele zwaarigheden aangaande de mededeelingen van de kerkeraden van Groningen, Berkel en Rodenrijs en Assen, dat zij het schrijven van 5 Juni 1944 van de generale synode niet of niet geheel hebben doen voorlezen (cf. art. 448) [bijlage LXXVIII].

Niet voorlezen van
den kansel.

Overeenkomstig het voorstel van de commissie spreekt de synode uit:

1. dat zij met leedwezen kennis heeft genomen van de mededeelingen van de kerkeraden van de kerken van Groningen, Berkel en Rodenrijs en Assen, dat ze om verschillende aangegeven overwegingen het schrijven van 5 Juni 1944 van de generale synode *niet* of voor wat de kerk van Assen betreft, *niet geheel* hebben doen voorlezen;

2. den kerkeraad van Berkel en Rodenrijs ten aanzien van één van haar overwegingen nader te onderrichten door het daarop betrekking hebbende gedeelte van het rapport hem toe te zenden;

3. de particuliere synode van Noord-Brabant en Limburg te berichten, dat de generale synode voorzoover het binnen het kader der tuchttoefening mogelijk was, in het van haar uitgegane stuk rekening *heeft* gehouden met de bezwaren die er tegen de bedoelde tuchttoefening bestaan en aan de particuliere synode te doen toekomen het gedeelte van het rapport, waarin over haar uitspraak wordt gehandeld.

ARTIKEL 463.

Nadat de praeses in dankzegging is voorgegaan, wordt de synode door hem provisorisch gesloten.

Sluiting.

G. C. BERKOUWER, *praeses*.

W. L. MILO, *assessor*.

J. HOEK, *scriba*.

E. D. KRAAN, *scriba*.

ACTA VAN DE VOORTGEZETTE GENERALE SYNODE
VAN UTRECHT, VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN
IN NEDERLAND, GEHOUDEN TE UTRECHT
VAN 24—28 JULI, 1—3, 18—24 AUGUSTUS,
1 SEPTEMBER 1944 EN 8—14 AUGUSTUS 1945

Zitting van Maandagmiddag 24 Juli 1944.

ARTIKEL 464.

Opening. De praeses opent de zitting, laat zingen Psalm 130 : 1 en 4 en gaat voor in gebed.

ARTIKEL 465.

Appèl-nominaal. Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleraren Van Gelderen, Kuiper, J. Ridderbos en Waterink. Van de leden is ds Milo wegens ziekte vervangen door ds Munnik; ouderling Verwoerd om dezelfde reden door ouderling Offers; ds Scheele door ds Meester; ouderling Hessels komt tegen het einde der zitting ter synode.

ARTIKEL 466.

Instemming met belijdenisschriften. Ds Munnik betuigt instemming met de belijdenisschriften van de gereformeerde kerken in Nederland.

ARTIKEL 467.

Verwelkoming. De praeses verwelkomt de leden der synode en wenscht hun bij hun gewichtigen arbeid de leiding des Geestes toe.

ARTIKEL 468.

Gelukwensen. Op voorstel van den praeses besluit de synode zoo mogelijk een telegrafischen gelukwensch te zenden aan dr A. A. L. Rutgers, die dezen dag verjaart. Verder deelt de praeses mede, dat hij op Zaterdag 22 Juni prof. Kuiper namens de synode gelukgewenscht heeft met diens 80sten verjaardag.

ARTIKEL 469.

Bij acclamatie wordt ds Duursema als secundus-assessor aangewezen. Waarnemend
assessor.

ARTIKEL 470.

Voorgelezen wordt een *brief van prof. J. Ridderbos*, die bericht nog steeds wegens ziekte verhinderd te zijn de zittingen der synode bij te wonen. De synode verneemt dit met leedwezen. Brief
prof. J. Ridderbos.

ARTIKEL 471.

De praeses doet voorlezing van een *brief van den kerkeraad van Amsterdam*, waarin deze verzoekt, dat ds De Graaf op een zitting der synode het voorstel van dien kerkeraad (cf. art. 448) zal mogen toelichten. Verzoek kerkeraad
van Amsterdam.

Bij de bespreking van dit punt stelt ouderling Zuidema voor, dat ds De Graaf zal toegelaten worden tot de vergadering der rapporteerende commissie. Dit voorstel wordt aangenomen. Na de samenspreking in de commissievergadering zal de synode beslissen, of ds De Graaf al dan niet ook nog in de zitting der synode het woord zal mogen voeren.

ARTIKEL 472.

De praeses leest de correspondentie voor, die na de vorige zitting der synode tusschen het moderamen en prof. Schilder gevoerd is. De synode besluit al deze stukken in handen te stellen van de commissie voor eventuele zwaarigheden ter fine van advies (zie art. 493). Correspondentie
met prof. Schilder.

ARTIKEL 473.

De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal. Comité-generaal.

Zitting van Dinsdag 25 Juli 1944.

ARTIKEL 474.

De praeses opent de zitting, laat zingen Psalm 123 : 1 en gaat voor in gebed. Opening.

ARTIKEL 475.

Bij het appèl-nominaal blijkt, dat afwezig zijn de hoogleraren Aalders, Bavinck, Van Gelderen, Kuyper, J. Ridderbos en Waterink, en ouderling Hekkert. Appèl-nominaal.

ARTIKEL 476.

De praeses feliciteert dr Harrenstein en ouderling Koning, van wien de eerste heden verjaart, terwijl de tweede dat gisteren deed. Gelukwenschen.

ARTIKEL 477.

Voorstel
Amsterdam.

Het *voorstel van den kerkeraad van Amsterdam* komt aan de orde. Commissie I acht het na haar samenspreking met ds De Graaf, waarbij nagenoeg alle leden der synode tegenwoordig waren, niet meer noodig, dat deze ook nog ter synode spreekt. De synode vereenigt zich in groote meerderheid met dit gevoelen. De synode staat aan ds Veltman toe, dat hij mede namens ouderling Meima een minderheidsnota voorleest naast het rapport van commissie I, dat in druk aan de leden der synode is toegezonden [zie bijlage LXXIX en LXXX]. Deze nota loopt uit op het volgende voorstel:

1. de formule van den kerkeraad van Amsterdam, desgewenscht gewijzigd wat de woorden „genadige gezindheid Gods” in: „goedwilligheid en genade Gods te onswaart” betreft, ter verheldering en pacificatie *voorloopig* te aanvaarden in de plaats van conclusie 3 van het „genadeverbond en zelfonderzoek”;

2. een commissie te benoemen, die zal hebben te onderzoeken op welke wijze de essentiele winst, die 1905 bracht, in een klaarder en voor allen aanvaardbare formule kan worden weergegeven; welke commissie een dergelijke formule aan een volgende generale synode voorlegge, opdat deze een definitieve uitspraak doe.

ARTIKEL 478.

Dr Rutgers.

Dr A. A. L. Rutgers, voorzitter van de deputaten voor de correspondentie met de hooge overheid, komt ter synode. Hij wordt door den praeses verwelkomd en gelukkiggewenscht met zijn verjaring, onder mededeeling van het telegram, dat de synode hem den vorigen dag had willen zenden, doch dat door den dienst der telegrafie niet werd aanvaard.

ARTIKEL 479.

Bespreking
voorstel
Amsterdam.

De bespreking van het voorstel-Amsterdam en het desbetreffende rapport (cf. art. 477) wordt voortgezet. Prof. Dijk adviseert, dat commissie I zich over de nota Veltman/Meima en evenzeer over haar rapport nader berade. Dit advies wordt door ds Kerssies als voorstel overgenomen, doch door de synode verworpen. De synode gaat dus met de bespreking voort, die door de pauze onderbroken wordt.

ARTIKEL 480.

Heropening.

De praeses heropent de zitting en laat zingen Psalm 81 : 12.

ARTIKEL 481.

Voortzetting
bespreking.

De synode gaat voort met de bespreking van het rapport inzake het voorstel-Amsterdam. Ds Popma doet het volgende voorstel:

„de synode besluite, 1° dat de formule van den kerkeraad van Amsterdam, gewijzigd in dezen zin, dat de woorden „genadige gezindheid Gods” vervangen worden door „goedwilligheid en genade Gods te onswaart” gebruikt mag worden naast conclusie 3 van de besluiten der generale synode

1942 aangaande „genadeverbond en zelfonderzoek”; 2° een commissië te benoemen, die zal hebben te onderzoeken, op welke wijze de essentiele winst, die 1905 bracht, in een klaarder en voor allen aanvaardbare formule kan worden weergegeven; welke commissie een dergelijke formule aan een volgende generale synode voorlegge, opdat deze een definitieve uitspraak doe.

De synode besluit na breedvoerige discussie de zaak terug te wijzen naar de commissie (zie art. 484).

Zitting van Woensdag 26 Juli 1944.

ARTIKEL 482.

De praeses opent de zitting, laat zingen Psalm 68 : 14 en gaat voor in gebed. Opening.

ARTIKEL 483.

Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleeraren Van Gelderen, Greijdanus, Kuyper, J. Ridderbos en Waterink. Appèl-nominaal.

ARTIKEL 484.

Prof. Grosheide geeft de volgende veranderingen aan, die de deputaten voor eventueele zwarigheden na de bespreking van het voorstel-Amsterdam aanbrenge in hun conclusies en wel in *b* na „beantwoord”: Conclusies inzake voorstel Amsterdam.

omdat de Amsterdamsche uitspraak 1° het onmiddellijk verband tusschen het geheiligd zijn in Christus en de wedergeboorte verzwakt, 2° niet in alles duidelijk is, alleen reeds, daar zij in tweeërlei zin van geheiligd spreekt, hetgeen tot verwarring en misverstand aanleiding moet geven; 3° gebleken is, gehoord de besprekingen, dat zij geen oplossing biedt aan de bestaande moeilijkheden.

De punten *c*, *d* en *e* worden aldus saamgevoegd tot *c*: dat de uitspraken aan de hand gedaan door de predikanten J. C. Hagen, P. Prins, J. v. d. Schaft en W. Scheele, dat de uitspraak voorgesteld door dr Thijs en die aan de hand gedaan door br Verduin niet kunnen dienen ter geheele of gedeeltelijke aanvulling of vervanging van de door de synode van 1942 inzake het genadeverbond sub 2 en 3 gedane uitspraken, omdat, afgezien van andere bezwaren, bij de besprekingen gebleken is, dat geen van deze voorstellen een oplossing kan geven van de bestaande moeilijkheden.

ARTIKEL 485.

De synode gaat nu tot stemming over.

Conclusie III wordt met algemeene stemmen verworpen. Stemming.

Eveneens wordt verworpen het voorstel sub 1 van ds Veltman en ouderling Meima, nadat daarin het woord „desgewenscht” geschrapt is en de woorden „in de plaats van” vervangen zijn door „naast”.

Conclusie Ia van de deputaten wordt met algemeene stemmen aangenomen.

Conclusie Ib, sub 1° wordt aangenomen.

Conclusie Ib, sub 2° wordt aangenomen.

Conclusie Ib, sub 3° wordt aangenomen.

Conclusie Ic wordt aangenomen.

Conclusie Id (eerder f) wordt met algemeene stemmen aangenomen.

Conclusie II wordt aangenomen, nadat het gedeelte na „br Been c.s.” is geschrapt.

Het voorstel-Popma (cf. art. 481) is hiermede vervallen. Het geheel van de uitspraak luidt nu als volgt:

De synode besluit:

I. gehoord het rapport van haar commissie, uit te spreken:

a. dat zij haar goedkeuring hecht aan de geste der commissie, dat deze in haar rapport en voorstellen niet is ingegaan op de kerkrechtelijke bezwaren, die direct of indirect in de haar in behandeling gegeven brieven tegen de besluiten der synode zijn aangevoerd, omdat al deze bezwaren reeds in verband met andere brieven zijn behandeld of nog zullen worden behandeld, en voorts dat de concept-brief aan prof. Schilder, gesteld door br Verduin, in handen moet worden gesteld van het moderamen, opdat dit overwege of van het concept op eenige wijze gebruik kan worden gemaakt;

b. dat de vraag van den kerkeraad van Amsterdam of zijn formulering wellicht de door de synode van 1942 inzake het genadeverbond sub 3 gebodene zou kunnen vervangen ontkennend moet worden beantwoord;

1° omdat zij het onmiddellijk verband tusschen het in Christus geheiligd en de wedergeboorte verzwakt;

2° omdat zij niet in alles duidelijk is, alleen reeds daar zij in tweeërlei zin van geheiligd spreekt, hetgeen tot verwarring en misverstand aanleiding moet geven;

3° omdat gebleken is, gehoord de besprekingen, dat zij geen oplossing biedt van de bestaande moeilijkheden;

c. dat de uitspraken aan de hand gedaan door de predikanten J. T. Hagen, P. Prins, J. van der Schaft en W. Scheele, dat de uitspraak voorgestaan door dr J. Thijs en die aan de hand gedaan door br Verduin niet kunnen dienen tot geheele of gedeeltelijke vervanging of aanvulling van de door de synode 1942 inzake het genadeverbond en zelfonderzoek, sub 2 en 3, gedane uitspraken, omdat, afgezien van andere bezwaren, bij de bespreking gebleken is dat geen van deze voorstellen een oplossing kan geven van de bestaande moeilijkheden;

d. dat het schrijven van de broeders R. Been, D. Everaars, S. Luiten en B. Wiegmans uitgaat van een onjuiste opvatting inzake de geldigheid van de uitspraken van 1905;

II. van de genomen beslissingen kennis te geven aan den kerkeraad van Amsterdam, de predikanten Hagen c.s., dr Thijs, br Verduin en br Been c.s.

ARTIKEL 486.

Comité-generaal. De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

Zitting van Donderdag 27 Juli 1944.

ARTIKEL 487.

De praeses opent de zitting, laat zingen Psalm 121 : 1 en gaat voor in gebed. Opening.

ARTIKEL 488.

Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleeraren Bavinck, Van Gelderen, Grosheide, Kuyper, J. Ridderbos en Waterink. Van de leden ontbreken ds Bos en ds Jonker. Appèl-nominaal.

ARTIKEL 489.

Prof. Nauta rapporteert namens de deputaten voor eventueele zwaarigheden over de *verlangde opheffing van de over prof. Schilder uitgesproken schorsing* en over andere verzoeken dienomtrent. Rapport over de verlangde opheffing der schorsing van prof. Schilder.

De deputaten stellen aan de synode voor het volgende besluit te nemen: de synode, kennis genomen hebbende van de bij haar ingediende bezwaarschriften, zoowel van kerkelijke vergaderingen als van leden, hetzij ambtsdragers, hetzij niet-ambtsdragers van de gereformeerde kerken in Nederland, alle betrekking hebbende op de over prof. dr K. Schilder uitgesproken schorsing,

besluit:

1° de uitspraak van de zich noemende minderheid van de particuliere synode van Groningen voor niet-ontvankelijk te verklaren, hiervan mededeeling te doen aan de particuliere synode van Groningen en deze te verzoeken met kracht te waken tegen het ontstaan van elke factie-vorming in haar midden;

2° de bezwaarschriften, voorzoover zij er zich toe bepalen slechts bezwaren te noemen, zonder daarbij te trachten door middel van eenige bewijsvoering de synode van ongelijk te overtuigen, ter zijde te leggen en haar afkeurend oordeel uit te spreken over deze niet kerkelijke wijze van bezwaren in te dienen;

3° uit te spreken, onder verwijzing naar de aan de kerkeraden gezonden „Toelichting” en naar het rapport van deputaten, dat iedere deugdelijke grond ontbreekt om aan het verzoek tot opheffing van de schorsing te voldoen en dat de rechtmatigheid van het schorsingsbesluit behoort gehandhaafd te worden;

4° af te wijzen de voorstellen om langs een anderen dan den normalen weg tot opheffing van de over prof. Schilder uitgesproken schorsing te geraken, omdat deze tuchttoefening volkomen verantwoord moet geacht worden en omdat een ingaan op die voorstellen niet kan leiden tot het daarmede beoogde doel;

5° niet te voldoen aan het verzoek van den kerkeraad van Amsterdam om over te gaan tot het doen van principieele kerkrechtelijke uitspraken, omdat de noodzakelijkheid daarvan op geen enkele wijze is gebleken; en

6° het rapport van deputaten toe te zenden aan alle kerkeraden en

aan degenen, die bezwaarschriften ingediend hebben en aan prof. dr K. Schilder.

De bespreking van dit rapport wordt uitgesteld tot de middagvergadering.

ARTIKEL 490.

Comité-generaal. De synode gaat over tot een zitting in *comité-generaal*.

ARTIKEL 491.

Heropening. De praeses heropent de zitting en laat zingen Gezang 5 : 9.

ARTIKEL 492.

Instemming
belijdenisschriften. Ds Van Strien, secundus van ds Van Dijk, is ter synode en betuigt door op te staan instemming met de belijdenisschriften der gereformeerde kerken in Nederland.

ARTIKEL 493.

Rapport over de
correspondentie
met prof. Schilder. Prof. Dijk rapporteert namens de deputaten voor eventueele zwaarigheden over de *tusschen het moderamen en prof. Schilder gevoerde correspondentie*.

Deputaten stellen voor, dat de generale synode,

1° aan het moderamen haar hartelijken dank betuigt voor de brieven, welke het d.d. 28 Juni en 12 Juli 1944 aan prof. Schilder gezonden heeft, en deze brieven ten volle voor haar rekening neemt;

2° dankbaar gebruik maakt van de gelegenheid tot samenspreking met prof. Schilder, haar geboden in zijn laatste schrijven van 22 Juli en wel op deze wijze:

a. dat deze samenspreking worde beschouwd als de vervulling van de in de vergadering van 23 Juni j.l. aan het moderamen gegeven opdracht en derhalve door het moderamen geschiede, waaraan prof. Grosheide als lid van de commissie, welke in Maart j.l. met prof. Schilder gesproken heeft, wordt toegevoegd;

b. dat als onderwerp van deze samenspreking worde bepaald de op prof. Schilder toegepaste tuchttoefening, waarbij hem op het hart gebonden worde zich te bekeeren van zijn verkeerden weg;

c. dat geen stenografisch verslag, doch wel een door allen te onder teekenen resumé opgesteld worde;

d. en dat aan prof. Schilder hiervan telegrafisch bericht wordt gezonden door een telegram aan zijn broer van dezen inhoud:

A. Schilder, Javastraat 2c, Den Haag,

generale synode verlangt inderdaad en dat unaniem door haar moderamen en prof. Grosheide met uw broer op Maandag 31 Juli a.s. samenspreking te houden over de op hem toegepaste tuchttoefening, waarbij de schorsing en de vermaning tot bekeering de onderwerpen van het gesprek zullen vormen; synode verlangt kort resumé, geen stenogram; bij verhindering wordt telegrafisch bericht zoo mogelijk p. o. verwacht.

HOEK, *scriba*.

De praeses deelt mede, dat de synode dit rapport met zijn conclusies unaniem heeft aanvaard in de dezen morgen gehouden comité-zitting.

ARTIKEL 494.

De praeses stelt aan de orde de *bespreking van het rapport-Nauta* (cf. art. 489). Nadat deze beëindigd is, wordt de *stemming* gehouden (ds Van Strien, die pas ter synode kwam, houdt zich buiten stemming). Bespreking rapport
Nauta en stemming

De 1e conclusie wordt aanvaard met algemeene stemmen.

De 2e conclusie wordt met algemeene stemmen aangenomen.

De 3e conclusie wordt met op 4 na algemeene stemmen aangenomen.

De 4e conclusie wordt voor wat den 1sten grond aangaat aangenomen met op 4 na algemeene stemmen, voor wat den 2en grond betreft met op 1 na algemeene stemmen.

De 5e conclusie wordt aanvaard met op 2 na algemeene stemmen.

De slotuitspraak verkrijgt alle stemmen.

De praeses dankt namens de synode de deputaten en in 't bijzonder den rapporteur prof. Nauta, voor al hun gewichtigen arbeid.

Het rapport zal op ruime schaal aan de kerkeraden gedrukt worden toegezonden. Zoo mogelijk zal het ook publiek verkrijgbaar worden gesteld ¹⁾.

ARTIKEL 495.

Ds Duursema rapporteert namens deputaten voor eventueele zwaarigheden over punt 2 van *het verzoek der particuliere synode van Noord-Brabant-Limburg*; het schrijven van ds A. Rolloos te Zwijndrecht; en den brief van ds Heij te Langerak cf. art. 408, 430 en 448 [bijlage LXXXI]. Rapport verzoek
particuliere synode
van Noord Brabant
en Limburg,
't schrijven van
ds Rolloos enz.

De deputaten stellen voor:

1° aan het verzoek der particuliere synode van Noord-Brabant-Limburg, om de door haar inzake de binding voorgestelde oplossing te aanvaarden, niet te voldoen, omdat

a. het niet genoeg geacht kan worden, dat ambtsdragers de leeruitspraken niet bestrijden, maar als regel moet worden gehandhaafd, dat zij met de gedane leeruitspraken behooren in te stemmen; al kan in bepaalde gevallen bij gebleken bezwaren tegen een bepaald punt genoeg worden genomen met de verklaring, dat men niets zal leeren, wat met deze uitspraken niet ten volle in overeenstemming is; welk een en ander door de voorgestelde formule niet voldoende wordt uitgedrukt;

b. het niet gewenscht is te sterken nadruk te leggen op aansluiting aan de taal van Schrift en belijdenis, waarvan de woorden hun beteekenis verkrijgen door verklaring naar de analogie der H. Schrift;

c. het niet noodig is uitdrukkelijk een algemeene uitspraak te doen, dat men alle harde uitdrukkingen zal vermijden, wat altijd betracht moet worden;

2° aan ds Rolloos te antwoorden, dat de synode

a. niet noodig acht van alle predikanten en andere ambtsdragers uitdrukkelijk instemming met de leerbeslissingen der synode 1942 te vragen, omdat deze vervat is in de verklaring in het onderteekeningensformulier dezer ambtsdragers en in den regel alleen bij rechtvaardige oorzaak van verdenking behoort te worden gevraagd;

b. wel van oordeel is, dat de kerken het recht hebben van te verkiezen

¹⁾ Dit is inderdaad geschied.

ambtsdragers of van afgevaardigden te verwachten, dat zij instemmen met de leeruitspraken der synode (altijd onder voorbehoud van hun recht tot het indienen van gravamina in den kerkelijken weg), en van hen ook een uitdrukkelijke verklaring te vorderen, indien daarvoor een genoegzame reden aanwezig is naar het oordeel der betrokken vergadering;

3° inzake den brief van ds J. F. Heij

a. hem te berichten, dat de synode genoegen neemt met zijn verklaring, dat hij zijn bezwaren in den kerkelijken weg zal indienen; doch daarbij uitdrukkelijk herinnert, dat hij verplicht is gedurende den tijd van zijn appèl niets te leeren, wat niet ten volle in overeenstemming is met de leerbeslissingen van 1942;

b. haar afkeuring er over uit te spreken, dat ds Heij eerst door zijn brieven aan de deputaten voor zwaarigheden deed weten, dat hij door aanvaarding der Amersfoortsche verklaring bedoelde af te wijken van de verklaring der synode van 1905; alsmede dat hij mededeelingen publiek maakte uit het gesprek met deputaten, terwijl was afgesproken, dat dit gesprek niet zou worden gepubliceerd;

c. mededeeling van dit besluit te doen aan de classis Gorinchem en den kerkeraad van Langerak.

De synode gaat over tot stemming. De 1e conclusie wordt aanvaard met 5 stemmen tegen; 2e conclusies a en b met algemeene stemmen; 3e conclusie a met algemeene stemmen, b met 1 stem tegen; c met algemeene stemmen.

ARTIKEL 496.

Voorstel ds Popma. De praeses laat stemmen over een door ds Popma ingediend voorstel: De synode besluit een commissie te benoemen met de opdracht de mogelijkheid te onderzoeken om met handhaving van den inhoud van het 4e punt van de leeruitspraken van 1905 te komen tot een andere formulering daarvan, opdat de instemming met deze besluiten niet bemoeilijkt worde door gronden aan de formulering dezer uitspraken ontleend. Met meerderheid van stemmen verwerpt de synode dit voorstel.

ARTIKEL 497.

Comité-generaal. De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

ARTIKEL 498.

Heropening. Het comité-generaal wordt weer opgeheven.

ARTIKEL 499.

Diaconie
Amsterdam.

Namens commissie II rapporteert prof. Aalders over een ingekomen vraag van de diaconie van de gereformeerde kerk te Amsterdam inzake haar recht van deelneming aan de behandelingen van de uitspraken der synode inzake de leergeschillen en de schorsing van een hoogleeraar aan de Theologische Hoogeschool.

De synode aanvaardt het voorstel der commissie, hetwelk aldus luidt: aan het verzoek der diaconie van de gereformeerde kerk van Amsterdam niet te voldoen, aangezien niet gebleken is, dat deze zaak op de mindere

vergaderingen niet kon worden afgedaan en er geen dringende noodzaak is, waarom de synode in dit geval met voorbijgang van de mindere vergaderingen een uitspraak zou doen, omdat, bijaldien de behandeling van kwesties, als door de diaconie genoemd, bij eenigen kerkeraad zou leiden tot beslissingen, die voor het kerkverband van fundamenteele beteekenis zijn, de medewerking van diakenen zonder eenigen twijfel onmisbaar zou wezen.

ARTIKEL 500.

Nadat de assessor in dankgebed is voorgegaan, sluit de praeses de zitting. Sluiting.

Zitting van Vrijdag 28 Juli 1944.

ARTIKEL 501.

De praeses opent de vergadering, laat zingen Ps. 135 : 8 en gaat voor in gebed. Opening.

ARTIKEL 502.

Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleeraren Bavinck, Van Gelderen, Hepp, Kuyper, H. N. Ridderbos, J. Ridderbos en Waterink. Voorts de ouderlingen Rozeboom, Salomons, Wielenga, Hekkert; alle afgevaardigden van Friesland (noordelijk gedeelte) en dr Hoek. Appèl-nominaal.

ARTIKEL 503.

De synode besluit opnieuw samen te komen Dinsdag 1 Augustus a.s., 's namiddags 2 uur. Volgende zitting synode.

ARTIKEL 504.

Prof. Den Hartogh rapporteert namens deputaten voor eventueele zwaarigheden *over de mededeeling van den kerkeraad van Berkel en Rodenrijs* inzake zijn houding ten aanzien van het besluit van 16 December 1943 „dat in onze kerken niets mag worden geleerd, dat met de betrokken leeruitspraken niet ten volle in overeenstemming is”. Zaak Berkel en Rodenrijs.

De synode aanvaardt het volgende voorstel der commissie:

De generale synode, kennis genomen hebbende van de tot haar gerichte missive van den kerkeraad der gereformeerde kerk van Berkel en Rodenrijs, gedateerd 16 Juni 1944,

van oordeel, dat daarin ernstig misverstand uitkomt t. a. v. de strekking van het besluit der generale synode van 16 December 1943 en het schrijven van de generale synode aan de kerkeraden van 10 Juni 1944,

besluit twee deputaten te benoemen met opdracht om den kerkeraad in mondelinge samenspreking op de door hem in zijn missive gestelde vragen te antwoorden en hem ook verder van de noodige voorlichting te dienen, in overeenstemming met het te dezer zake uitgebrachte rapport van deputaten voor zwaarigheden,

20 van dezen arbeid op een volgende zitting van de generale synode verslag te doen [bijlage LXXXII].

Als deputaten voor de samenspreking worden aangewezen de predikanten Gerritsma en Van Halsema.

De brief van broeder A. D. Koens te Berkel en Rodenrijs wordt voor kennisgeving aangenomen.

ARTIKEL 505.

Ingekomen
stukken.

De praeses doet voorlezing van een telegram van prof. Kuyper waarin deze bericht nog verhinderd te zijn de synode bij te wonen en haar de leiding des Geestes toebiddt.

Prof. Den Hartogh rapporteert namens de commissie voor eventueele zwaarigheden over enkele ingekomen missives.

Overeenkomstig het advies der commissie wordt voor kennisgeving aangenomen de mededeeling van den kerkeraad van Bedum dat het schrijven der synode van 5 Juni 1944 is voorgelezen, hoewel een groot deel van den kerkeraad tegen sommige zinsneden gewetensbezwaren had;

zal aan de kerkeraden van Harkstede, Tijnje, Kampen, Doetinchem, die om verschillende redenen de bedoelde missive niet van den kansel hebben doen voorlezen een afschrift gezonden worden van het rapport met conclusies over deze aangelegenheid door de synode aangehoord respectievelijk aanvaard;

zal dit rapport ook toegezonden worden aan ds B. Wentsel te Ridderkerk, die in een schrijven de hoop uit, dat de synode kerkeraden als boven bedoeld het onjuiste van hun handelwijze zal voorhouden;

zal het schrijven van de broeders J. C. Jansen en S. D. Postma te Utrecht, meldende dat zij hun actie tegen de beslissingen van de generale synode met des te meer kracht zullen voeren, aan den kerkeraad gezonden worden met het verzoek, deze broeders ernstig te vermanen en toe te zien dat zij aan hun heilloos voornemen geen gevolg geven;

zal aan broeder J. van der Meulen van Oosterwolde bericht worden, dat hij, zooals hij zelf schrijft, zich voor zijn vragen etc. kan wenden tot zijn kerkeraad, nadat deze door onderscheidene stukken beter op de hoogte zal zijn gekomen;

wordt het schrijven van den kerkeraad van Landsmeer, dat eenige critiek levert op het antwoord van de synode op zijn vorig schrijven, voor kennisgeving aangenomen.

Overeenkomstig het advies van dezelfde commissie, uitgebracht door prof. Nauta wordt besloten voor kennisgeving aan te nemen het schrijven van broeder A. Goudswaard te Assen, O. de Roos Jr te Leeuwarden, W. van der Wel te Maasland, den kerkeraad van Boskoop, den kerkeraad van Baflo, de telegrammen van de kerkeraden van Hoogeveen, Houwerzijl en Kralingen.

Aan br L. Thijs te Zevenbergen zal bericht worden dat hij zich met zijn moeilijkheden eventueel kan wenden tot de commissie voor eventueele zwaarigheden.

Aan broeder H. C. L. Ormel te Zwijndrecht zal een exemplaar worden toegezonden van het door ds Duursema uitgebrachte rapport aangaande de binding der leeruitspraken (cf. acta art. 495).

ARTIKEL 506.

Het rapport bij monde van ds Duursema uitgebracht *over de binding der leeruitspraken* zal, met weglating van hetgeen niet van algemeen belang is, aan alle kerkeraden worden toegezonden.

Rapport binding
leeruitspraken.

ARTIKEL 507.

Prof. Dijk rapporteert namens deputaten voor zwaarigheden inzake *het door ds J. S. Post aan de synode gezonden schrijven* d.d. 19 Juni 1944 (cf. art. 448).

Missive ds Post.

De synode besluit aan ds Post een broederlijk schrijven te zenden overeenkomstig het concept, dat door de deputaten is opgesteld [zie bijlage LXXXIII].

ARTIKEL 508.

Namens dezelfde deputaten rapporteert Prof. Dijk inzake *het bezwaarschrift van den kerkeraad van Axel* d.d. 14 Juni 1944.

Missive kerkeraad
Axel.

Overeenkomstig het advies van deputaten besluit de synode:

1° den kerkeraad, wat zijn opmerkingen over de wettigheid van de vorige en deze synode betreft; wat aangaat zijn bezwaren inzake de sleutelmacht en wat hij noemt „de verkeerde censuur” te verwijzen naar het uitvoerig schrijven, dat de synode besloot te zenden aan ds J. S. Post en

2° den kerkeraad, wat zijn uitspraak en verklaring omtrent de schorsing van prof. Schilder betreft, te verwijzen naar de rapporten, die in deze zaak reeds zijn gepubliceerd en nog na deze vergadering zullen gepubliceerd worden, omdat deze dieper ingaan op de argumenten, die door den kerkeraad van Axel even kort genoemd worden.

ARTIKEL 509.

Prof. Dijk rapporteert namens deputaten voor zwaarigheden ook inzake *het schrijven van br W. M. v. d. Poel* van Rotterdam-C. d.d. 22 April 1944.

Schrijven
W. M. v. d. Poel.

Overeenkomstig het voorstel van deputaten besluit de synode dezen broeder te antwoorden:

1° dat de door hem aangehaalde woorden uit het prae-advies en uit het boekje van dr A. D. R. Polman geen besluiten van de generale synode zijn en zij alleen verantwoordelijk is voor haar eigen decisies;

2° dat de zaak van de eventueele vereeniging met de christelijke gereformeerde kerk bij de genomen leerbeslissingen geen voorwerp van bespreking is geweest en de synode zich ook over deze ernstige materie niet heeft uitgesproken;

3° dat zij hem, wat de binding aan de beslissingen van 1942 betreft voorts verwijst naar de besluiten, die door deze generale synode in onderscheidene zittingen genomen zijn.

ARTIKEL 510.

De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

Comité-generaal.

Zitting van Dinsdagmiddag 1 Augustus 1944.

ARTIKEL 511.

Opening. De praeses opent de zitting, laat zingen Ps. 119 : 15 en gaat voor in gebed.

ARTIKEL 512.

Appèl-nominaal. Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleeraren Van Gelderen, Kuyper, J. Ridderbos en Waterink. Van de leden ontbreekt ouderling Borkent en van de adviseerende leden ds Van den Brink (met kennisgeving).

ARTIKEL 513.

Ingekomen
stukken.

Dr Hoek doet mededeeling van de volgende ingekomen stukken:

- a. van de particuliere synode van Overijssel bericht, dat zij in de vacature-Schoemakers voordraagt tot primus-curator van de Theologische Hoogeschool ds J. de Waard en in de vacature-Hamming tot secundus-curator dr C. N. Impeta;
- b. mededeeling van de particuliere synode van Utrecht, dat zij in plaats van ds De Jong, die uit de provincie vertrok, tot primus-afgevaardigde naar de generale synode benoemde ds S. J. Popma en tot diens secundus ds P. Ch. van der Vliet en dat hij in de vacature-Van Arkel als curator van de Theologische Hoogeschool voordraagt ds Popma en als secundus-curator ds G. van der Zanden;
- c. bericht van de particuliere synode van Groningen, dat zij tot secundus-afgevaardigde naar de generale synode in de plaats van ds Kerssies, die de plaats van wijlen ds Lammertsma als primus-afgevaardigde heeft ingenomen, benoemd heeft ds N. Postema als secundus van ds Kerssies, terwijl ds Van Strien de secundus blijft voor ds Van Dijk;
- d. schrijven van de deputaten voor de evangelisatie in België, die voor de benoeming van een opvolger van wijlen ds H. de Bruyn de aandacht vestigen op dr R. H. Borkent te Rijswijk.

ARTIKEL 514.

Samenspreking
met prof. Schilder.

De praeses rapporteert over de *samenspreking*, die den vorigen dag door het moderamen der synode en prof. Grosheide gehouden is met prof. Schilder (cf. art. 493). Bij den aanvang daarvan waren van de zijde van prof. Schilder drie getuigen en een stenografe aanwezig. De deputatie der synode heeft daartegen ernstig bezwaar gemaakt, omdat deze aanwezigheid h. i. niet te vereenigen was met den aard der samenspreking en met de met prof. Schilder gemaakte afspraak. Prof. Schilder heeft daarop na beraad met zijn getuigen, deze laatste met de stenografe laten vertrekken. Na de samenspreking is het volgende resumé gemeenschappelijk vastgesteld en door allen ondertekend:

Kort resumé van een bespreking, die op 31 Juli 1944 gevoerd is tusschen dr G. C. Berkouwer, dr J. Hoek, dr E. D. Kraan, als leden van het moderamen der generale synode en dr F. W. Grosheide, eenerzijds en prof. dr K. Schilder anderzijds.

In de samenspreking, die met gebed begon en een vrij karakter droeg, kwamen verschillende punten aan de orde, waarvan de voornaamste zijn: het onverhoord oordeelen en veroordeelen;

de exegese van art. XXXI K.O. en de vraag, of hiervan een verschillende interpretatie in geding is, dan wel, of de tekst van art. XXXI gehandhaafd wordt, al of niet;

de binding der candidaten;

het confessioneel gezag van „1905” al of niet;

het schrijven van prof. Schilder aan den kerkeraad van Kampen en aan de kerken (prae-advies);

voorts de bezwaren van prof. Schilder tegen de Toelichting in haar verschillende onderdeelen en tegen den inhoud van het schrijven der synode aan de kerken van Februari-Maart 1944;

het bezwaar van prof. Schilder, dat zijn zaak, die als tuchtzaak aangediend is, van de zijde der synode ook wel eens aangeduid is of wordt als „conflict” en als „geding” tusschen haar en hem;

zijn bezwaar tegen de schorsing op grond van art. LXXIX—LXXX K.O., mede in verband met de nadere uitspraak der synode dienaangaande tegenover de kerk van Kampen;

het tot prof. Schilder gerichte vermaan der synode.

Prof. Schilder legde vooral nadruk op het onverhoord oordeelen en veroordeelen, waarmee de synode z. i. een ernstige zonde tegen Gods gebod had gedaan, die hem in zijn ambtseer trof en griefde.

In verband met de door prof. Schilder te berde gebrachte bezwaren werd door de commissie o. a. er bij prof. Schilder op aangedrongen, zijn zienswijze inzake art. XXXI, volgens het oordeel van prof. Schilder door de synode overtreden, ondergeschikt te maken aan de zienswijze der kerken en langs den volgens de synode alleen kerkelijken weg zijn bezwaren bij de volgende synode in te dienen.

Prof. Schilder zijnerzijds accentueerde, dat zijn zienswijze inzake art. XXXI allereerst onderworpen is aan den duidelijken tekst van dit artikel en voorts, dat met betrekking tot den te volgen kerkelijken weg, z. i. deze kerkelijke weg in feite werd opgebroken niet alleen door de synodale handelingen, doch ook door haar openlijk uitgesproken en aangedrongen beschouwingen dienaangaande, weshalve hij meende den kerkelijken weg te hebben gevolgd.

Op een aan het einde der samenspreking hem gestelde vraag, of hij aan de bespreking nog iets toe wilde voegen, dat aan de synode kon worden meegedeeld, verwees prof. Schilder naar de door hem aan het moderamen gerichte brieven; daarbij uitsprekende, dat toenadering slechts mogelijk is bij opheffing der schorsing terwijl, zoolang de publieke beschuldiging gehandhaafd blijft, zijn verweer daartegen noodzakelijk en aan de orde blijft, temeer, daar de synode harerzijds op allerlei wijze haar beschuldigingen publiek heeft gemaakt. In nauw verband met de hierboven gerele-

veerde zienswijze van prof. Schilder inzake de draagwijdte van het woord „conflict” dan wel „tuchthandeling”, wees hij er op, dat het spreken van „toenadering” „in overeenstemming met het schorsingsbesluit” zijn toekomstige houding en zijn eventueele toenaderingsgezindheid in een onzuiver licht brengen zal of brengt; bovendien herinnerde hij in dezen samenhang er aan, dat zijn „geval” niet individueel is, doch ten nauwste samenhangt met heel het complex van moeilijkheden, die zich thans in de kerkelijke samenleving voordoen.

Vooraf werd nog dit vastgesteld:

nadat de leden van het moderamen en prof. Grosheide nadrukkelijk toegezegd hadden, dat van het te voeren onderhoud geen enkele mededeeling gedaan zou worden, dan alleen welke in het gezamenlijk te onderteekenen resumé zou vastgelegd zijn, heeft prof. Schilder zich bereid verklaard, afstand te doen van het voornemen, ten eigen behoeve een stenogram te laten maken en tevens af te zien van de aanwezigheid van getuigen; zulks alleen omdat het moderamen en prof. Grosheide verklaard hadden, anders niet te willen samenspreken.

w. g. G. C. BERKOUWER.
J. HOEK.
E. D. KRAAN.
F. W. GROSHEIDE.
K. SCHILDER.

De synode besluit dit resumé in handen te stellen van de deputaten voor eventueele zwaarigheden ter fine van advies.

ARTIKEL 515.

Rapport over
missiven van
M. van Dalen
en anderen.

Dr Polman rapporteert namens de deputaten voor eventueele zwaarigheden over enkele missiven, die in het gedrukte rapport nog niet konden behandeld worden: van M. van Dalen, G. Los, den kerkeraad van Doesburg, den kerkeraad van Deventer en G. Th. Koning van Baarn.

De synode neemt de volgende voorstellen der deputaten aan:

a. wat het schrijven van br M. van Dalen van 's Gravenmoer en van br G. Los van Voorschoten betreft, hun te antwoorden, wat in haar rapport inzake voorgestelde wijzigingen van de formule van 1905 in de tweede conclusie is aanvaard n.l. dat hun voorstellen niet kunnen dienen tot geheele of gedeeltelijke vervanging der bedoelde formule van 1905, omdat, afgezien van andere bezwaren, geen van beide een oplossing kan geven van de bestaande moeilijkheden;

b. op het schrijven van den kerkeraad van Doesburg te antwoorden, dat de synode zich alleen uitgesproken heeft over de door prof. Greijdanus ingebrachte bezwaren tegen het betwiste punt uit de verklaring van Utrecht 1905 en zich niet geroepen acht over de gansche verbondsbeschouwing van Prof. Greijdanus zich uit te spreken;

c. op het schrijven van den kerkeraad van Deventer te antwoorden, dat zijn interpretatie van het begin der formule van Utrecht inzake het vierde punt moet worden afgewezen, omdat zij een geheel gewrongen verklaring geeft;

d. wat het schrijven van br Koning te Baarn betreft, hem te verwijzen

naar uw uitspraak, waarin de synode verklaard heeft dat de verklaring van gevoelen der bezwaarden met opzet door haar niet behandeld is geworden.

ARTIKEL 516.

Prof. Nauta rapporteert namens de deputaten voor eventueele zwaarigheden over brieven van C. van Heiningen en den kerkeraad van Nieuwer-Amstel. Op hun voorstel besluit de synode deze stukken voor kennisgeving aan te nemen.

Rapport over
ingekomen
stukken.

Inzake een tweeden brief van L. Thijs besluit de synode, dat deze broeder zich voor zijn aangelegenheid zoo noodig tot deputaten voor eventueele zwaarigheden kan wenden.

ARTIKEL 517.

De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

Comité-generaal.

ARTIKEL 518.

Na de zitting in comité-generaal leest dr Polman het besluit voor, dat de synode in de comité-zitting van 26 Juli j.l. nam tot *schorsing van prof. dr S. Greijdanus*.

Schorsing
prof. Greijdanus.

Dit besluit luidt als volgt:

De generale synode kennis genomen hebbende:

1° van het schrijven van prof. dr S. Greijdanus van 22 December 1943 aan de synode;

2° van de publicaties van prof. Greijdanus, welke na 16 December 1943 verschenen zijn, n.l.:

a. „De verklaring van de synode van 1905 inzake het punt van de wedergeboorte”;

b. „De schorsing van prof. dr K. Schilder”;

c. „Dat ik niemand lichtelijk en onverhoord veroordeele”;

d. „Zijn deze dingen alzo? En Hij zeide: Hoort toe”;

e. „Snelle afloop als der wateren”;

3° van het feit, dat deze vlugschriften op breede schaal — en dat zeker niet zonder zijn toestemming — in onze kerken verspreid zijn geworden;

4° van het rapport der commissie van samenspreking met prof. Greijdanus op 12 April 1944;

5° van den brief van antwoord van dr S. Greijdanus aan de generale synode op haar schrijven d.d. 10 Juni 1944 aan de kerkeraden, met haar verzoek, dat schrijven in de onderscheiden mededeelingenbladen te publiceren;

overwegende:

1° dat prof. Greijdanus niet bereid is zich gewillig te onderwerpen aan de uitspraak der synode over zijn gravamina;

2° dat hij zich opzettelijk en welbewust keert tegen het besluit der synode van 16 December 1943, dat in onze kerken niets mag worden geleerd, dat met de leeruitspraken van 1942 niet ten volle in overeenstemming is;

3° dat hij blijkens meerdere publicaties zijn afwijkend gevoelen blijft propageeren en daarin de kerken opwekt de bindendverklaring, inzake het

door hem betwiste punt niet te aanvaarden, waardoor groote onrust, verwarring en tweedracht in onze kerken werd aangericht;

4° dat hij, vermaand over dit optreden naar aanleiding van het geschrift: De verklaring der synode van 1905 enz., geweigerd heeft te erkennen den goeden kerkelijken weg verlaten te hebben en evenmin heeft willen beloven zich voor herhaling te zullen wachten;

5° dat hij bij herhaling, zoowel in brieven aan de synode, als in publieke geschriften, door niet deugdelijk bewezen, zelfs onbewijsbare beschuldigingen en verdachtmakingen den goeden naam en eer der synoden van 1905, 1939/1943 en 1943/1944 heeft aangetast en daardoor tegen het vijfde en het negende gebod van de Wet des Heeren, naar de uitlegging van den Heidelbergschen Catechismus, is ingegaan;

6° dat hij over dergelijke uitlatingen reeds door de synode van 1939/1943 in haar schrijven van 29 April 1943 en daarna namens de thans zittende synoden in de samenspreking van 12 April 1944 vermaand is geworden en niettemin geen enkele beschuldiging of verdachtmaking heeft willen terugnemen en daarover zijn leedwezen heeft willen uitspreken, zoodat hij de kerkelijke vermaning hardnekkig verwerpt;

spreekt uit,

dat hij zich aldus heeft schuldig gemaakt aan bestrijding van de leersuitspraken na de beslissing over zijn gravamina, aan voortgaande onwilligheid om zich aan het oordeel der meeste kerkelijke vergadering te onderwerpen, aan het aanrichten van scheuring en tweedracht in de kerken en aan herhaaldelijke overtreding van het vijfde en negende gebod;

en besluit met diep leedwezen prof. dr S. Greijdanus ingaande heden, 26 Juli 1944, op grond van het onderteekeningformulier, zoowel voor de dienaren des Woords, als voor de hoogleeraren der Theologische Hoogeschool en volgens art. LXXIX en LXXX der Kerkenordering, èn in zijn rechten als emeritus hoogleeraar aan de Theologische Hoogeschool, behoudens zijn finantieele rechten, èn als emeritus dienaar des Woords van de gereformeerde kerk van Paesens c.a. te schorsen voor den tijd van drie maanden, teneinde hem gelegenheid te geven tot verootmoediging te komen en van deze dwaalwegen terug te keeren, waartoe de Heere hem genadig verleene, alles wat hij in dezen weg van noode heeft;

en hiervan, onder toezending van dit rapport, kennis te geven aan prof. dr Greijdanus, aan de curatoren der Theologische Hoogeschool, aan den kerkeraad der gereformeerde kerk van Paesens c.a., aan de classis Dokkum en aan den kerkeraad der gereformeerde kerk van Kampen en voorts aan alle kerkeraden der gereformeerde kerken in Nederland.

De praeses verklaart, dat de synode deze beslissing met droefheid genomen heeft en den Heere bidt, dat deze ernstige maatregel moge dienen tot heil van prof. Greijdanus, van de kerken en van de Theologische Hoogeschool.

ARTIKEL 519.

Comité-generaal. De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.